

KASVATUS

Kasvatusteadusline Õpetajate Kesksüüdu ajakiri. Ilmub kaks korda kuus. Häälekandja

1. aastakäik.

NOVEMBER 1919.

4. Vihk.

TOIMETUS:

J. Annusson, Dr. A. Lüüs, J. Piiskar, V. Raam, J. Rumma, R. Rägo
Hans Roos (peatoimetaja).

Sis u:

1. Uhtluskool. E. Martinson.
2. Ajaloo õpetamisest meie koolis.
H. Sepp.
3. Kooli omavalitsuse küsimus.
J. Rumma.
4. Õpetajate organisatsioonid Ing-
lismaal. J. Piiskar.
5. Rahvakool ja võõrad keeled. K. Õ.
6. Teryishoid koolides. Estur.

7. Kirjandusest: M. Kampmann,
— „Eesti kodumaa I: Põhja
Eesti“. J. Kents.
8. Kroonika.
9. Pärnumaa Õpetajate Liit. J. P.
10. Asutava Kogu Hariduskommis-
jon. N. K.
11. Organisatsioonide teated.
12. Toimetusele saadetud kirjandus.

Praegu ilmus trükist tarvilik kooliraamat emakeele tundides:

„Õigekirja algharjutused“

Algkoolide ja keskkoolide alamate klasside jaoks kokku seadnud kooliõp. A. RULL.

Hind 2 marka.

Tellimisi võtab vastu raamatu trükkitoimetaja ja kirjastaja kooliõp. V. Tamman Tartu kommertskoolis, Riia tän. nr. 121-a, igal tööpäeval kella $\frac{1}{2}1$ — $\frac{1}{2}2$.

Tellida võib ka posti ehk telefoniga nr. 277 Tartus.

Märkus: Haridusministeeriumiga kokku leppides müüb raamatu kirjastaja kooliõpetajatele ja koolidele, nagu raamatukauplustele, selle raamatu laduhinnaga (1 m. 50 p.), kui nad vähemalt 20 eks. korraga ostavad.

Uued raamatud:

Theodor Ussisoo, Ümarkiri.

— „ — Projektsioon-joonestamine.

can. geol. H. Bekker, Otepää künkline moräänmaastik.

K. Ü. „RAHVAÜLIKOOI“ Tallinnas.

Viru Maakonna Reaalgümnaasium

tarvitab Prantsuse keele, loodusloo ja _____

ühiselt Rakvere õpetajate Seminaariga

käsitöö õpetajat

Sooviavaldusi võtavad vastu koolijuhatajad, Rakveres.

„EESTI TEHNIKA SELTSI AJAKIRI“

ilmub 2 korda kuus igal 1. ja 15. kp. ühes Tehnilise Ringvaatega.

Kaastöölisteks kodumaa tuntud eriteadlased.

Väljaandja: Eesti Tehnika Selts; Peatoimetaja: ins. H. Reier;
Kirjastaja: K./Ü. „RAHVAÜLIKOOI“ Tallinnas.

Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu: Tallinnas: K./Ü. „Rahvaülikool“,
Tartus: „Postimees“, „Odamees“ ja G. Rohti rmtkpls, Pärnus: Pärnumaa Kooliõpetajate Liidu rmtkpls. Paldes: Seidelbergi rmtkpls.
Võrus: J. Semmi rmtkpls. Valgas: Lepiku rmtkpls. Viljandis: Leukekse rmtkpls, Kuresaares: Liivi rmtkpls. Narvas: Tamveliuse rmtk.

Tellimise hind Mk. 18 — veerandaastas, üksik nr. Mk. 3.50.

Proovinumbreid võib saada postjärelmaksuga K./Ü. „RAHVAÜLIKOOILIT“ Tallinnas.

„K./Ü. RAHVAÜLIKOOI.“

K A S V A T U S

ÕPETAJATE KESKLIIDU HÄÄLEKANDJA.

1. aastakäik.

November 1919.

4. vihk.

Ühtluskool.

Saksa tähtis koolimees Pestalozzi on võrrelnud oma aja hariduselu suure majaga. Maja ülemine kord särab kunstilises ilus ja ehtes. Seal elavad aga vähesed äravalitud. Keskmisel korral on palju elanikke, aga neil puuduvad trepid, mille kaudu nad pääseksid ülemale korrale. Alumisel korral asub arutu suur inimestekari, kellel on samasugune õigus terve õhu ja päikesepaiste järele, kui keskmise ja ülemise korra elanikkudelgi, aga neid pole mitte üksi pimedaisse, jälgustäratavaisse urgastesse jäetud, vaid neil on pealegi silmad varjatud kattelaudega, et nad ülespoole vaadata ei saaks. . .

Niisugune on seisuline, klassiline kool klassilises riigis. Ülekohtune sotsiaalne kord on loonud ka ülekohtuse koolikorralduse: üksikud ilutsevad haridustipul, suurem hulk asub pimedas. . .

Ka meie ei või pidada oma koolikorraldust kaugeltki eeskujuliseks. Ei ole meie kool täies ulatuses ühtlaselt kättesaadav kõigile rahvakihtidele. Ka meil puuduvad „trepid“, mis seovad üht koolitüüpi teisega. Ei taheta kõrgemat kooli teha jõukama kihi monopoliks, siis peaks tehtama kättesaadavaks keskkool kõigi rahvakihtide anderikkamaile lastele, kuna ju kõrgemasse kooli saadakse keskkooli kaudu. Meil on aga keskkool suuremale hulgale kätte saamata: ta on maksuline ja ei ole tal sidet rahvakooliga, kus saavad oma esimese hariduse suurem hulk rahvalapsi. On aga raskendatud üle-pääsemine rahvakoolist (algkoolist) keskkooli, siis on sellega tõke tehtud suurema hulga haridusteele. Koolikorralduse demokraatlikkust tuleb hinnata peasjalikult selle järele, kui hästi on seotud kõige tähtsama koolitüübiga, rahvakooliga, kõik teised koolitüübid ja kui hästi on korraldatud rahvakool ise. Püsival ehitusel olgu tugev alus. Et meil hariduse aluspõhi tarviliselt tugev oleks, ei saa tõendada. Kui hästi on ta seotud teiste koolidega, kõige pealt keskkooliga? Algkooli ja keskkooli ühede ja samade aastate õppekavad ei käi kokku: mõnda õppeainet on algkoolis õpitud, mida keskkooli alamais klassides läbi ei võeta ja ümberpöörduvalt; ka minnakse algkoolis õppeained läbi lühemal kujul, sest et neid lõpule peab viidama lühikese aja jooksul, kuna keskkooli alamais klassides ainet võib läbi võtta põhjalikumalt, sest aine lõpuleviimine sünnib ülemais klassides. Tahab algkooli õpilane siiski oma õppeaastale vastavasse klassi saada, siis tuleb temal tublisti eratunda võtta. Enamasti on see aga ühenduses õige suurte raskustega ja maal sagedasti võimata: ei ole võõraste keelte oskajaid õpetajaid, kaugelt kooliskäimine takistab tundide võtmist, õpetajail on kanda peale koolitöö palju kõiksugu seltskondlisi kohustusi, neil pole aega tunda anda, ja olekski ülekohtus aega, mis peab olema pühendatud tervele koolile, ära kulutada üksikute edasiharimiseks. Linnas oleks see kergem: leidub tunniandjaid ja tunniskäimine on hõlpsam — ei takista porised teed ning pimedad õhtud ja kõik on kättesaadavus kauguses. Ka on linna tunniandjad keskkoolile lähemal, teavad paremini, mille peale keegi eksamineerija pearõhu paneb. Sagedasti on olnud eksami vastu valmistajad eksamineerijad ise või nende soovitusosalised.

Nende poolt ettevalmistatud õpilastel on kooli sissesäämine kindlustatud, teistel aga selle tõttu võistlus väga raske. Aga ka linnas ei lähe palju algkooli lõpetajaid eratundide abil keskkooli sisse. Tunda võtta võivad ju ainult jõukamad. Vaesemale peavad algkoolid jääma ühtlasi ka ülikooliks. Paljud ei saa algkooli lõpetada, mitmed sisse astudagi . . . Ja jõukamad leiavad kindlama, otstarbekohasema tee keskkooli pääsemiseks ja selle läbitegemiseks. Astutakse keskkooli kõige nooremale ettevalmistusklassi ja minnakse seal klass-klassilt edasi. Ei ole ka keskkooli keskmistesse klassidesse eksamiga kerge sisse pääseda, sest et seal ruumi väga vähe on: oma kooli alamaist klassidest ületulnud õpilastel on ju eesõigus — nad lähevad üle ilma eksamita, või kui on olnud eksam, siis on ju alati oma kooli õpilasel kergem eksam ära teha kui võõral. Aastat seitse tagasi küsisin ühe poeglase gümnaasiumi direktorilt:

„Kas on lootust, et õige anderikas algkooli õpilane, kui ta 5-aastase algkooli kursuse on lõpetanud, ja tarvilised, algkoolis puuduvad, ained läbi võtnud, keskkooli kolmandasse või teise klassi saaks?“ — „Kui tahetakse kindlasti keskkooli saada, siis tuleb astuda kõige nooremale ettevalmistusklassi, muidu on väga vähe lootust“ — oli lühike ja selge vastus. Samasuguseid vastuseid on mitmed tuttavad teistelt keskkoolidelt saanud.

Puudub side alg- ja keskkooli vahel. Tahad keskkooli pääseda, siis hakka keskkooli kõige nooremale ettevalmistusklassist peale. Sinnagi pole igakord kerge sisse pääseda. Selleks on jällegi olemas eri ettevalmistuskoolid, mis keskkoolide ettevalmistusklassidesse ette valmistavad. Neid võivad tarvitada muidugi ainult jõukamad.

Viimasel ajal on meil saanud harilikuks nähtuseks, et jõukamad lapsevanemad maalgi — iseäranis linna ümbruses — omi lapsi ei saada maa algkoolidesse, vaid neid otsekohe linna alg- või ettevalmistuskoolidesse saadavad, kus nad niikaua õpivad, kuni nad keskkooli ettevalmistusklassi sisse pääsevad. Nii on meil olemas seisuline, klassiline kool. Algkool vaesemale kihile, keskkool oma ettevalmistusklassidega ja -koolidega jõukamale kihile. Kuna keskkool on maksuline, algkool aga maksuta, siis on vahe seda teravam.

Niisugune kool on kõlbmata nähtus, niisama kõlbmata, nagu riikline korraldus, mis selle kooli loonud. Demokraatlikes riigis peab olema demokraatiline kool. Igale anderikkale lapsele, ka kõige vaesemale, olgu tee kunni ülikoolini lahti. Kas ta oma hariduskäigu madalamal või kõrgemal astmel lõpetab, tohib oleneda ainult temast enesest, tema vaimuannetest, tahtejõust ja tervisest, kogunisti mitte aga tema vanemate jõukusest. Ükski anderikas laps ei tohiks kaotsile minna — kahjuks riigile ja iseenele. Haridus olgu ühetasa kõigile kättesaadav. Kool olgu maksuta ja peale selle antagu vaesemale tarvilisel korral kogukonna või riigi poolt toetust. Inglise rahvakooli anderikkamaile õpilastele annab riik edasiõppimiseks kindla igaaastase toetussumma. 1915. aastal kulutati selleks 12 miljoni marka (Saksa raha järele).

Paljudes demokraatlikes riikides on seisulise, klassilise kooli asemel korraldatud ühtluskool (Einheitsschule). Ühtluskooli põhijoontest oleks nimetada:

1. Aluseks kõigile teistele koolidele on kõigile riigikodanikkudele ühtlaselt sunduslik rahvakool (ka alg- või põhikooliks nimetatud). Sellega on ühtlasi ära kaotatud kõiksugused muud ettevalmistuskoolid ja -klassid, kuna kõikide nende aset algkool (rahvakool) täidab. Ainult vaimliste või kehaliste puudustega laste tarvis on asutatud sellekohased erioppeasutused või kasvatusmajad. Erandina on lubatavad eraalgkoolid, mis aga avalikust algkoolist oma õppekavade poolest kaugele lahku minna ei või, kuna minimaalseks kava kõikide algkoolide kohta sunduslikult makse on.

2. Ühtlase algkooli lõpetamise järele tuleb õpilastel erinemine mitmesse harusse, selle järele, kui suur vaimujõud ja missugused individuaalsed oma-

dused kellegil on. Algkooli õppeaja jooksul on selle üle selgusele jõutud. Nõrgema vaimuannetega lapsed õpivad veel paar aastat täienduskoolis, mis algkooliga ühenduses võib olla, ja astuvad siis kas oskuskooli või otsekohe tegelikku ellu, kus juures neil võimalus on endid õhtukoolides, edasiharimiskursustel, rahvaülikoolides jne. oma kutse kohaselt kui ka üldharidusliselt täiendada. (Mõnel pool on see otsekoheks kohuseks). Tugevama vaimuannetega lapsed, kellel on kalduvusi elukutseile, mis nõuavad laiemat kutselist haridust, astuvad sellekohastesse eri- või kutsekoolidesse (õpetajate seminaari, keskpõlütöökoole, tehnikumi jne.). Kolmandad astuvad keskkooli, et endid kõrgemasse kooli astumiseks ette valmistada. Muidugi ei ole võimata ka pärastpoole ühe valitud haru pealt teise peale üle minna.

3. Üleminek ühtluskooli ühest järgust teise — algkoolist kunni kõrgema koolini — sünnib ilma igasuguse takistusega.

4. Ühtluskool oma täies ulatuses peab olema ühtlaselt kättesaadav kõigile. Ainult õpilase anded ja individuaalsed omadused määravad ära, missugust haru mööda ja kui kõrgele keegi selles süsteemis jõuab. Sellepärast peab ta olema kõigil astmeil maksuta ja ei tohi temasse pääsemisel olla usutunnistuslisi, seisuslisi ega muid kitsendusi. Riik või kogukond peab toetust andma — algkoolis kõigile vaesemaile õpilastele, kõrgemais koolides anderrikkamaile. Kus kesk- või kõrgemkool esialgselt maksuline on, seal vabastatakse vaesemad õppemaksust. —

Tähtsamad kasvatus- ja hingeteadlased on olnud ühtluskooli poolehoidjad. Nimetan väljapaistvamad, kes selles sihis mõtteid on avaldanud: Comenius, Pestalozzi, Fichte, Rousseau, Diesterweg, Rein, Wundt, Natorp, Tews, Ziegler, Barth, Gurliitt, Kerschesteiner. Rida võiks veelgi pikendada. Teadagi, ühtluskoolil on ka vastaseid: mõned sihilikult, kuna teised arvavad, et tegelik elu ja teadus pole jõudnud küsimust veel rahuloldavalt ära otsustada. Tuge oma arvamistele leitakse muu seas kadunud Meumanni ja Sterni vaatekohast, mille järele lapse anderrikkus oleneb tähtsal määral sellest, missugusest rahvakihist ta pärit. Karstädt tõendab aga („Deutsche Schule“, 1918 a. 8. ja 9. vihk), et see vaade siiamani hingeeluliste uurimiste kohta avaldatud töödes kinnitust pole leidnud. Ühtluskooli korraldamise juures meil ei oleks ka Meumanni vaatel — kuigi ta tõendatud oleks — nii suurt tähtsust. Meil on kihtide vahed veiksemad ja on nad hilja alles tekkinud. Kihtide iselaad pole muutunud sünnitada püsivamaid hingeelulisi muudatusi. Ei ole meil ka kihid midagi India kastide taolist. Nende koosseis muutub alata ja sellepärast pole ka võimalik ühele rahvakihile iseäraldi kooli korraldada.

Ühtluskooli korraldamine on aga peaaesjalikult just tegeliku elu küsimus ja sellepärast on väga tähtis järel vaadata, kas ja kui suurel määral on ta mujal maades läbi viidud. Täheandan kohe, et ühtluskool on maksma pandud just neis maades, mis haridusalal eesrinnas sammuvad.

Ameerika Ühisriikides kestab ühtlase sundusliku algkooli kursus 8 aastat ja jaguneb kahte järku: 4 a. Primar School ja 4 a. Grammar School. Viimasele järgnevad 4 a. High School ja College. Need on algkooli ja kõrgema kooli (ülikooli) vahepealsed õppeasutused. High School'il on klassika-, tehnika- ja kaubandusharud. College on peaaegu alati ülikooliga ühenduses. Tema on otsekoheks ettevalmistajaks ülikooli kõikidele teaduskondadele (fakultetidele), kuna temas kõikidele teaduskondadele ühine filosoofiline osa läbi võetakse.

Schveitsis (Helveetsias) kestab ühtlane sunduslik algharidus 8 või 9 aastat. Algkool seisab koos 6-aastasest alamalgkoolist (Primarschule) ja 3-aastasest kõrgemalgkoolist (Sekundarschule). Alamalgkooli lõpetajad, kes mujale edasi ei lähe, käivad 2—3 aastat täiendus- või käsitöökoolis. Kõrgemalgkooli lõpetajad lähevad kas õpetajate seminaari või tehnikumi, kus õpetus 4—6 semestrit kestab. Kõrgemalgkooli teistest klassist pääseb kas reaali- või kommertskooli. Kummagis kestab õpetus $4\frac{1}{2}$ aastat. Realkooli lõpetajail

on tee lahti politehnikumi, kus õpetus 7 semestrit kestab. Alamalgkoolist võib astuda 6¹/₂-aast. gümnaasiumi ja sealt edasi ülikooli, milles töö 8—10 semestrit kestab.

Rootsi uue 1918. a. kooliseaduse järele on kõigile koolidele aluseks 6-aastane sunduslik rahvakool. Temast võib minna kas 4 a. keskkooli, millele ülikool järgneb, või 4 a. kõrgemasse rahvakooli, mis rohkem tegelikule elule ette valmistab, või 2 a. edasiharimiskooli, millele 1. a. oskuskool järgneb.

Norras on 5 a. algkool kõigile koolidele ühtlaseks aluseks. Sealt minnakse 4 a. keskkooli, millele järgneb 3 a. gümnaasium reaal- ja keelteharudega. Kes keskkooli ei lähe, õpivad 2 aastat täienduskoolis.

Daanis algab koolikohustus 6 aasta vanadusega. Kõigile koolidele ühiseks aluseks on 4 a. põhikool, millele järgnevad 3 a. rahvakool või 4 a. keskkool. Keskkoolile järgnevad: a) üheaastane reaalkool, b) 3 a. gümnaasium vanadekeelte-, uutekeelte- ja matemaatika-loodusteadusosakondadega.

Austrias on ühtlaseks aluseks 4 a. algkool. Edasi järgnevad 8 a. gümnaasium või 7 a. reaalkool. Austrias ei ole koolielu kõrgel järjel. Aga selle põhjuseid pole keegi ühtluskoolist otsinud. Viiks kõrvale neist laiemalt seletama hakata.

Venemaal kavatseti juba enne nõukogude valitsust ühtluskooli sisse seada, mis oleks järgmiselt korraldatud: 4 a. algkool, 3—4 a. kõrgemalgkool ja 3—4 a. keskkool. Anti välja seaduski, mille põhjal võib asutada keskkooli, millel ainult 4 kõrgemat klassi on ja kuhu kõrgemalgkooli lõpetajaid ilma eksamita vastu võetakse. See seadus on ka meil maksev, aga keskkooli pole meil selle seaduse põhjal asutatud.

Inglismaal kestab uue 1917 a. kooliseaduse järele sunduslik algharidus 9 aastat: 5-dast kuni 14-ma eluaastani. 14—18 eluaastani on sunduslik osavõtmine pealelõunasest õpetusest neile, kes mujal koolides ei käi, vähemalt 8 tundi nädalas.

Soomes on ühtluskooli teostamine uuel alusel kavatsusel. Algkoolist saaks otsekohe keskkooli, mis oleks 6 a. kursusega. Kolmes ülemas klassis on harunemine. Sarnaste keskkoolide loomisele on juba asutud.

Veel on ühtluskool maksma pandud Kanaadas ja Baieris — viimases juba peale 100 aasta. Ka mujal Saksamaal tahetakse teda lähemal ajal maksma panna. Kooliõpetajatepäevadel on tema eest südilt sõditud, aga endise valitsuse vastuseismisel pole teda jõutud üleüldiselt maksma panna. 4. ja 5. oktoobril s. a. pidi olema Berliinis Saksa kooliuuendajate koosolek, kus muu seas ka ühtluskooli küsimus päevakorral on. Referent on Oestreich, kelle kavatsuste järele ühtluskooli korraldus oleks: 4 a. põhikool (Grundschule), 5 a. keskkool (Mittelschule) ja 3 a. ülemkool (Oberschule). Edasi järgneks kõrgemkool. Huvitusega tuleb ära oodata, missuguse seisukoha Saksa kooliuuendajad sel koosolekul võtavad. Põhjaliku töö ühtluskooli kohta on tänava aastal kirjutanud Preisi koolimees Tews („Ein Volk — eine Schule“). Soovitab ühtluskooli järgmiselt korraldada: 6 a. põhikool on kõigile ühtlane. Tema peal põhjenevad: a) 2 a. kodanikukool (Bürgerschule), b) 3 a. keskkool (Mittelschule). Keskkoolist minnakse üle 3 a. ülemkooli (Oberschule). Neile, kes kodanikukoolist edasi tahavad minna, on suuremate ringkondade kaupa korraldatud kesk- ja ülemkoolid (koos), mille kursus 5 aastat kestab. Kodanikukoolist saab otsekohe üle alam- ja keskkutsekooli, mille kursus kuni 4 aastat kestab.

Oleme läbi vaadanud ühtluskooli põhijooned ja teinud pealiskaudse ülevaate tema korraldusest mujal maades. Üksikasjadesse süvenemine — järgmises numbris.

E. Martinson.

Ajaloo õpetamisest meie koolis.

Oleme koolielus suurel pöördepunktil, nagu meie seda riigi eluski oleme. Loomes uusi oma koolisid, korraldame neid oma tahtmise, oma soovide, oma ideaalide kohaselt, see on, püüame kooli elule lähemale viia. Tulevane kool peab Eesti rahva, Eesti kool olema. Iga tõsine rahvakool on rahvale, rahva elunõuetele lähedal, sel koolil on orgaaniline side rahvaga, selle kooli loomisel tuleb silmas pidada rahva minevikku ja olevikku; kool olgu rahva hingega ühenduses, muidu ei suudaks ta rahvale armsas olla.

Uus kool toob kooli osalt uued õppeained, osalt laseb meid vanu õppeaineid uuesti meie olude kohaselt korraldada.

Ajalugu Eesti koolis — mida nõuame talt? kuidas tuleks teda õpetada? Kõige pealt nõuame, et kaoks hariilik ja laialine valearvamine, et ajalugu võib õpetada igauks, ka koguni ilma ettevalmistuseta inimene. See arvamine on äärmiselt ühekülgne, ekslik.

Ajalugu on teadus, mis uurib ja kujutab inimeste edenemise faktisid, kus inimene sotsiaalsena olevusena esineb; neid inimeste tegusid uurib ajalugu psüho-füüsiliste põhjuste reas.

Siit järgneb, et mitte iga inimene, kes korraks ajaloo raamatu kätte saanud, ei või koolis ajalugu õpetada. Ajalugu on vastutusrikkamatest õppeainetest, ajalooõpetaja annab õpilasele arusaamise inimeste edenedemisest, otsib inimeste edenemisele põhjuseid, mida ta ajaloosündmuste psüho-füüsiliste põhjuste rea ettevaatamisega teostab.

Missugune on meie seisukoht faktilise ajaloo kohta, kas läheb tarvis üksikuid fakte, aastanumbrid, kohanimisid? Muidugi. Kuid kunagi ei pea õpetaja ajaloos mitte ühtki fakti, mitte ühte aastaarvu, ega kohanime ette tooma, mis elutalt õhku rippuma jääks. Iga ettetoodava fakti peab õpetaja teistega ühendusesse seadma. Ainult sel teel saab iga ettetoodav fakt elavaks, orgaaniliseks edenemise, elu astmeks. See tähendab, et meie ajaloos peame alatasast muutumist, edenemist nägema, et iga sündmus ja juhtumine on eelmisega põhjendatud ja võib järgnevaile põhjuseks olla. Muidugi peab õpetaja silmas pidama õpetamise juures olulikumaid fakte, sündmusi: mitteiluliku ettevaatamine on aegaviitev ja ei ole sugugi tarvilik. Fakti esitamisega peab õpetaja ettevaatlik olema; ta katsugu seda elavalt teha, nii et õpilane fakti, sündmust võimalikult objektiivselt, täielikult näeks, et õpilasel selge pilt ettekantavast jääks. Faktide põhjendamises oldagu ettevaatlik, peetagu ses suhtes silmas fakte endid, katsutagu neist põhjuseid ja tagajärgi leida, ärgu surutagu ajaloo faktidele põhjuseid ja järeldusi oma ilmavaatetest peale.

Iseäranis suurt ettevaatust nõuab ajaloo edenemise põhiteguritest — faktoritest — arusaamine. Siin võib ajalooõpetaja, olles ühe või teise partei liige, oma parteilise ilmavaate ja arusaamise ainuvalitsejaks teha. See ei lase ajaloo õpetust küllalt asjalikuks jääda ja ei ole siis ka mitte lubatav. Tõesti, missugune õigus on meil ajaloo sündmusi vägistada, et meie neid ilma kahtlemata ainult oma ilmavaate seisukohalt näeme ja seletame. Meie ilmavaade, poliitiline, sotsiaalne, eetilise, kõlbline, paneb meile subjektivismi, s. t. erapoolikuse, prillid nina peale ja sunnib meid ajaloolist edu mitte orgaaniliselt mõistma. Meie ei otsi sündmustele tõsisid, orgaanilisi põhjuseid, mille läbi sündmused tõsiselt seotud on, vaid näeme sündmuste sidet oma ilmavaate, oma tahtmise seisukohalt. Nii võib see, kes usub, et ajaloos ainult isikutel ainuteguri mõju, kõik sündmused sellelt seisukohalt seletada ja teha ajaloo peateguriteks isikud, riigimehed, sõjaväepealikud, keisrid, kuningad, vürstid, või kojaringkonnad. On jälle neid, kes isikute mõju ajaloos täiesti eitavad, või seda väheseks peavad; nende silmis on Napoleon, Caesar, Makedonia

Aleksander ja teised ainult mängukannideks omaaja olude käes. On ajaloolasi, kes seletavad kõiki inimeste edenemise nähtusi produktide valmistamise viiside vahekorradega, või jälle, kes inimlikus edus domineeriva koha, või koguni ainuvalitseja koha inimeste vaimuannetele ja nimelt mõistusele annavad jne. Nii on siis katsutud inimeste ajaloolist edenemist mitmesuguste tegurite seisukohalt mõista ja seletada. Niisama mitmesuguses arvamises ollakse ajaloolise edenemise väärtuse kohta, see on, kas edeneme meie, kas on edenemine alaline, missugune on edenemiskäik, kas teeb edenemine inimesesoo inimlikumaks jne. Palju sarnaseid küsimusi valutab ajaloo uurijatel, ajaloo mõtteteadlastel südame peal. Osavamad ajaloo methodistid on seletanud, et senni ajaloo edenemise põhifaktorite ja hindamismõõdupuude otsimisega on tegemist teinud mitte niipalju ajaloolased, kui mõtteteadlased, sotsioloogid. Neile on ajaloo faktide täies ulatuses tundmine kõrvaline asi olnud, ja sellest on siis ka tulnud, et nad faktidele eneste poolt üles leitud faktorite — tegurite — kuue selga on tõmmanud.

Tähendab, meie peame objektiivsed, asjalikud olema, meie peame katsuma saavutada võimalikult objektiivsemat tõtt ja just sel mõõdul, mil see inimlikule vaimule kõikide käepärast olevate abinõudega võimalik on.

Igas teaduses on sarnane relatiivne objektiivteet saavutatav, see oleneb teaduse iseloomust ja tema abinõudest. Igas teaduses peame objektiivseks seda uurimisviisi pidama, mis saavutab sel teaduse alal võimalikult suure asjalikkuse, kuna subjektiivseks seda peame, mis sellele nõudele ei vasta. Iseäranis segab meid, nagu tähendatud, meie ilmavaade — poliitiline, sotsiaalne ja eetiline — ajaloo faktide vahel kausaal-psüühilise sideme otsimisel.

Mis võib õpetajal objektiivsuse suhtes abiks olla? Paljud õpetajad, iseäranis noored, ei ole tuttavad ajaloo metodoloogia nõuetega, paljudel puudub ülevaade ajaloo mõtteteaduse üksikute voolude kohta ja ka nende üksikute voolude kriitika.

Mis võiks siin aidata? Jääb järele hoolikas lugemine. Õpetaja lugegu võimalikult teadlikult ja palju iga üksiku ajajärgu kohta, katsugu läbi oma meeoleolu, hingelaad ja jõudku selgusele, kas seal ei ole mingisugust sisemist käskijat, kelle orjaks ta ajaloolisel vaatlusel ja ajaloo faktide käsitamisel võib saada.

Nii siis, õpetamine peab objektiivne olema ja ajaloo sündmused õigelt nähtud terves edenemisjärgus. Siis on ajalugu teadus, siis võib ta meile õige arusaamise edenemisest anda, siis võib ta ka meile kasulik ja õpetlik olla.

Veneaegse kooli ajalooõpetamise kurioosum on ju kõigil selgelt silme ees, nii et ses suhtes palju ütelda ei jää. Vene kool oli tendentslik riigi kool, kes kõrget kroonut truualamlikult teenis. Kui alatu ja ülekohtune, otse halatsemisvääriiline see oli, seda teame kõik.

Ja meie Eesti kool? Kas ei ole ajalool ses koolis ka mingisuguseid praktilikka ülesandeid, õpetlikka kõrvalsihte?

Ajaloo õpetus koolis peab andma õige arusaamise elust, meie inimeste edenemise selgeks tegema, inimeste tegusid psüho-füüsiliste põhjuste sidemes uurima ja mõistma. Ajalugu peab meile õiget minevikku näitama, mitte aga niisugust, nagu meie tahame.

Kas on ajalool mingisugused ülesanded praeguse aja ees? Kool peab meid ühtlustama, meie energiat kogu rahva seisukohalt korraldama, keskendama, et sünniks korrapärasem edenemine, tuleviku töö, et ei oleks mitte ilmaaegset jõukulutust. Meid on mitmesugused võõrad koolid äärmiselt ära vägistanud. Nad ei ole meid mitte mitmekesisitanud, sest seda võib ainult rahvusline kool, mis inimesele loomuliku, omapärase hariduse annab, vaid vesiseks, pealiskaudseks teinud. Meieaegsel

intelligentsil on vähe seestumist: ta ei ole saanud orgaaniliselt, loomulikult areneda ega kujuneda.

Meie labastatud haritlaste tüüp peab tulevikus süvenema. Isëranis peab kasvavas noorsoos arenema tunne, kus algab objektiivsus, kus erakondlikkus, kus erahuvi. Õpilasel peab selge olema, et rahva vaimujõud teatud vaimlise distsipliini abil ja nimelt rahva hingeomaduste selgitamisega ajaloo abil, võimaldab eestlasele kõrgemat poliitilist ja sotsiaalset elu elada, kui eestlane end üldrahvuslike huvide ette rakendab, mis teisest küljest üksiku moraalset, esteetilist mõistuslikku ja koguni ainelist arenmist edendada võib.

Seltskond, riik on meie isiklik õnn. Mida enam meie seltskond ja riik aineliselt ja majandusliselt edenenu, seda enam on võimalust üksikul isikul kõrgemale tõusta. Meil, eestlastel, ei puudu isiklikku tublidust. Isiklikult oleme meie ajalooksil silmapaistvad olnud, meie esivanemad on muinasajal Vikingite aja kangelasemele üle elanud. Mis on kangelane muud, kui isik sel ajal, kui isik muidu seltskonnas veel kujunenud ei olnud, kui iga üksik seltskonnas oli teise sarnane. Kangelane oli isik, indiviiduum. Saaremaa sepad on muistsel ajal head mõõgad teinud, sakslasedki peavad seda tunnistama. Kujd mis meil puudunud on, see on ühistunne. Pärisorjuse ajal ei saanud see ju mitte areneda. Takistavaks paisuks oli pärishärra sotsiaalne omavoli. Ainult mõisahärradevastases mässumeeles organiseerus Eesti rahvas ühiseks koguks. Kuid kestvaid, positiivseid omavahelisi suhteid keskajalises vägivallaelus ja ka hiljemgi, kus olukord umbes sarnaseks jäi, sündida ei võinud: positiivne seltskondlikkus võib ainult siis tekkida, kui tekkimiseks kaasa aitavad sündsad eeltingimised.

Kahtlemata aimame esivanemate psühholoogiat uurides, et neil oli mingisugune igatsus hinges, see on vabadus: oma õu, oma talu, oma küla oma kihelkond ja oma rahvas. Kuid üksiku isiku vabadust ilma kogu rahva vabaduseta meie ettekujutada ei saa. Rahva vabadus, rahva ühiselu võimaldub aga kogu rahva ühistunde juures. Siis on ka loomulik, et meie kool rahvustunde arendamise oma hoole alla peab võtma. Rahvustunde arendamine ei tarvitse ega tohi olla hurrapatriotism, ta ei tohi olla teiste rahvaste loomulikkude õiguste vastu. Kuid rahval on põhjust põlata isikuid, kes riigivastast, ühiskonna-vaenulikkud tööd teevad.

Ma loodan, et ajaloo õpetamine meid orgaaniliselt rahvustunde juure viib ja viima peabki.

On veel üks tendents, mida loomulikult meile ajalugu õpetama peab, see on demokraatiline mõtlemisviis. Kui meie kõik põhimõttelikult demokraadid ei ole, siis on meil raske ühist rahvustunnet alalhoida. Demokraatiline mõtlemisviis ühendab meid kogurahvusliselt, olgu, et ühes või teises küsimuses üks partei alalhoidlikum teine radikaalsem. Demokraatliku mõtlemisviisi surub meile peale ajalugu, ta teeb meile selle kohuseks.

Lõpuks ütlesin veel, koolis kasvatatagu inimsust. Ma loodan, et ses suhtes jällegi ajalugu mõjuda võib. Seal näeme esivanemate kannatust ja valu, mis äratub meis põlastustunde mitte ainult seisusliku omavoli vastu, vaid koguni inimsuse nimel. Meie maal oli ju pärisorjus niivõrd raskel astmel maksmas, et seda võõradki tähele panid.

Nii siis õpime demokraatliku vabariigi koolis ajalugu kui tõsist teadust; meile ei ole ajalugu mitte meie oma poliitiliste, sotsiaalsete, kõlbliste vaadete illusioon. Üleüldine ajalugu on vaba tendentsist, tema ainumaks sihiks on edenemist õieti näha ja hinnata.

Kodumaa ajaloo õpetamisel on ka veel isesugused erihuvid. Tal on ülesanded riigi, kogu rahva vastu, mitte ühe kihi, klassi, partei seisukohalt,

vaid terve rahva nimel; uued ülesanded on: rahvustunde õiglane kasvatamine, ühistunde arendamine. Neis nähtagu terve rahva ja üksiku isiku õnne panti. Kodumaa ajalugu viib meid demokraatlike mõtlemisviisi juure, kodumaa ajalugu ei tarvitse meile mõtteid tendentsina peale suruda, sest need tõesed on tema orgaanilisemaks osaks ja kui niisugused panevad nad end ise maksma. Sarnasena näen ma Eesti koolis ajalugu ja ajaloo õpetamist, ja niisuguste vaadete ga näen ma õpetajat klassis töötavat.

H. S e p a p.

Kooli omavalitsuse küsimus.

Kooli ja rahvahariduse korraldamine on saanud kõikidele riikidele üheks põlevamaks ja tähtsamaks ühiseluliseks küsimuseks, eriti just nüüd, poliitiliste murrangute ajajärgul. Riiklike ja seltskondlike põhiasutuste demokraatiseerimine ja laialdaste rahvakihtide valitsusest osavõtmine, nõuab tõsiselt rahvahariduse eest hoolitsemist, et sellega kindlustada verega saavutatud võitused ja uuendusi.

Ka meie seisame oma kooli rajamisel, ajajärgul, kus tuleb koristada võõraste poolt aastate jooksul kogutud antipedagoogiline rääms, ning asetada esimesed oma kooli aluskivid. Siin on väga tähtis, et juba esimesed sammud juhitaks õieti, et oleksid põhjalikult läbi kaalutud kõik korraldused ja määrused, mis tahetakse viia ellu. Kooli asi on hell ja õrn, ning iga võõriti tõmmatud joon, pilla-palla valmistatud määrus, võib kängu panna kauaks ajaks meie kooli ja rahva kultuurilise arenemise. Eksimine on seda kergem, et meie kooli juhtivad jõud ise on saanud hariduse võõras koolis, võõrastes oludes, mis kergesti võib viia kopeerimisele, järelaimamisele. Kuid see oleks õnnetus. Iga kool peab vastama rahva hingeelulisele olukorrale, mis tingitud päri vusest ja geograafilistest elutingimustest. Selle tõttu ei või ega tohi meie, oma koolikorraldusi luues, ülevõtta võõrsil loodud aluseid ilma põhjaliku ja laialdase järelkaalumiset a, olgugi, et neil alustel loodud kool võis seal häid tagajärgi anda.

Üks niisugustest alusküsimustest on koolide juhtimise küsimus. Kas jääb koolielu sisemine juhtimine, kui ka väline korraldus ainult ministeeriumi ametnikkude hooleks, või võtavad sellest osa ja mil määral ka seltskondlikud kihid, kes kooliga seotud? Teiste sõnadega, kas saab kool omale autonoomia, omavalitsuse, või ei? See on väga valus küsimus ja nõuab tingimata põhjalikku arutamist ja laialdast mõtete vahetust

Tuletagem meele oma lähemat õudset minevikku, mis veel praegugi välja kutsub tülga stustunde. Terve kooli heakäekäik, olemasolu olenes ainult riigivõimust, selle ametnikkude tahtmisest. Siin ei peetud silmas ei õpetajate, vanemate ega seltskonna soovisid ega mõistlikka nõudeid. Õpetajad olid mängukannideks tujukate ametnikkude käes, kes võisid neid armulikult panna ametisse, ümber paigutada ja lahti lasta, kes võisid ettekirjutada täitmiseks, elluviimiseks kavasid ja nõudeid, mis tekkinud tihti haiglasel meeleolus. Kõik püüti paenutada ühe liistu järele. Misugusesse halatsemisväärtilisse olukorda viidi sellega kool, on kõigil veel elavalt meeles. Sarnastele nähtustele tuleb uue Eesti kooli loomisel teha tõsiselt takistusi.

Ei taha ju ütelda, et meil sarnaseid rihtusi juba oleks olnud laiemas ulatuses, kuid kahtlasi sümptome, kalduvusi sinna poole võime siiski märgata. Meie haridusministeeriumil on suur kalduvus võimu koondamise poole. Püüdega iga vähemat ja tühisemat asja ise otsustada, ilma kooli ja vanemate osavõtmiseta ja toetuseta, tuletab ta meile meele möödaläinud kurbi aegu. Sellest tuleb ka, et mitmed ettekirjutused, määrused, seletused

valmivad salajas, varjatult ja ilmutuvad üllatustena ja ebakohastena kooli ja seltskonna ette. Paljud neist ei ole näinud laiemat ja põhjalikumat avalikku arvustust, mis järeldusel ei suuda nad vastata ka kooli ja seltskonna nõuetele, nagu hiljuti ilmunud õppekavad, mille elluviimise vastu tõsiselt räägivad õpetajad ja vanemad. Ja niisuguseid ebaõnnestanud juhtumisi, ettevaatamata ja järelkaalumata samme võiks nimetada veel mõndagi.

Siin juures ei või jätta juhtimata tähelepanekut veel asja teise külje peale. Koondades kõikide küsimuste otsustamise enese kätte, kulutab ministerium oma jõu väikeste igapäevaste jooksvate asjade harutamiseks, millel kohaline laad ja möödaminev tähtsus. Suurejoonelisteks ja põhjapanevateks kavatsusteks ei jätku enam jõudu ega aega, ei suudeta ka süveneda küsimuste sisusse, vaid libisetakse pinda mööda. Sellepärast näeme ka võrdlemisi vähe loovat tööd ministeriumi sennises tegevuses.

See on igatahes nähtus, mis kõiki tõsisid koolisõpru mõtlema paneb.

Meie arvates ei pea koolielu juhtimine jääma ainult ministeriumi hooleks, vaid tuleb seada palju laiemale alusele ja kutsuda sest osavõtma ka kõik ühiskondlikud jõud, kellel kooli huvid ja edu kallid.

Selge on, et kooli heakäekäigu eest võivad alati ja ikka kõige pealt just need julgelt ja õigelt väljaastuda, kes kooliga lahutamata ühendud, kes kooliga, nii ütelda, seisavad ja langevad. Need on: õpetajad, kui koolipõllul töötajad, perekond ja vanemad, kelle lapsed koolis õpivad. Koolielu juhtimises peavad need kaks tegurit tingimata seisma domineerival kohal. Ministerium peab loobuma teatavate tegelikkude küsimuste otsustamisest, jättes neid õpetajaskonna ja vanemate hooleks, kes koolile palju lähemal, asjatundlikumad ja tundelikumad valusatele koolielusse lõikavatele operatsioonidele. Kui on jätetud erakoolidele, andes neile kõik õigused, vabadus määrata oma sisemist korraldust, otsustada iseseisvalt mitmeid väga tähtsaid küsimusi, siis ei peaks riigikoolide õigused ses suhtes ometi mitte vähemad olema. Aineline kooli ülespidamine ei anna riigile mitte seda õigust, sest koolielus on aineline külg ikkagi teisekohalise tähtsusega. Palju tähtsam on just vaimline külg.

Ometi teame meie nii oma kui väljamaa koolide praktikast, kui tarviline on vaimlise tasapinna tõstmiseks koolis teatud vabadus, isetegevuse võimalus. See on eluõhk, milleta lämbub kool. Surve all vaikib kooli südame tuksumine, tundelikkus kaob ning kool muutub elavast organismist surnud mehhanismiks, mis liigub automaatselt ja külmalt. Rohkem vabadust ja iseseisvat töövõimalust koolile, vähem survet, siis saame omale kooli, mis vastab rahva soovidele ja vaimlistele nõuetele. Sellepärast on ka meie ideaaliks kool, mis rippumatu ja vaba üksiku ametkonna tujudest. Koolielu juhtimine peab olema seatud laialdasele alusele, mille moodustavad: riik, õpetajaskond, vanemad ja linnade ja maa omavalitsused. Ses mõttes seame järgmised põhimõtted üles:

1. Iga kooli sisemist (kasvatust ja haridust) elu juhib pedagoogika nõukogu ühes hoolekoguga, kuhu kuulub, peale õpetajate, ka lastevanemate ja omavalitsusastutuste või kooliülevalpidajate esitus.

2. Pedagoogika nõukogu ja hoolekogu valivad koolile juhataja ja õpetajad, võtavad kohalikkudele oludele vastavaid muudatusi ette õppe- ja tunnikavades jne., silmaspidades üleüldiseid juhtnööre ja seaduses ettenähtud võimaluse piire.

3. Koolide üleüldine järelvalve jääb riigile, kes ülesseab juhtnöörid ja kavad, jättes võimalusi muutmisteks üksikutele koolidele.

4. Riik ja omavalitsus võtavad eneste peale kooli välise asjade korralduse, ainelise abi jaotamise, majandusliste kulude kandmise jne.

5. Kasvatuse ja õppetöö üleüldisest juhtimisest, järelvalvest ja revideerimisest võtavad osa ka õpetajaskonna esitajad.

6. Riik ja omavalitsus valvavad, et koolid ei omandaks riigile vaeulist sihti ja kasvatusele kahjulikku laadi.

7. Kooli ja haridust juhtivatest riigi ja omavalitsusasutuste istangutest, nagu haridusnõukogu, koolivalitsuse, ministeeriumi nõukogu jne., võtavad osa nende asutuste võimupiiri kuuluvate õpetajate esitajad hääleõigusega.

8. Seadused ja määrused, mis puutuvad kooli, peaksid tulema enne maksmapanemist avalikule arutusele õpetajate kongressidel, vanemate koosolekutel jne.

Toodud mõtted ei taha olla ülesseatud küsimuse kõigekülgeks lahendamiseks, vaid nende ridade otstarve on — liikuma panna mõtet, et tuleks võtta põhjalikule ja asjalikule arutusele meie koolielu edaspidise juhtimise küsimus, kui tahame oma kooli näha tulevikus teguvõimsana ja elujõulisena.

Arvan, et see küsimus on küllalt tähtis ja põlev. Pealegi on As Kogu hariduskomisjoni arutusel algkoolide (ja vist ka keskkoolide) seadus, mis nii mitmetigi ülesseatud mõtetele vastupidiselt puudutab koolielu. Praegu, enne Asutav. Kogusse andmist, on veel aeg selle seaduse sõelumiseks, arutamiseks ja talle soovitava sihi andmiseks. Õpetajate seltsides, vanemate koosolekutel ja ajakirjanduses peaks tõesti enam aega kulutatama nende seaduste läbivaatamisele ja arvustamisele, muidu võivad nad saada jällegi sarnase õnnetuma kuju, nagu õpetajate palgaseadus, mis ei rahulda õpetajaid ega vasta ka ministeeriumi soovidele, nagu seda toonitati õpetajate kongressil.

J a a n R u m m a.

Õpetajate organisatsioonid Inglismaal.

Inglismaa õpetajate ühinemislikumine algas läinud aastasaja esimesel poolel. Tekkis küll rida algkooli õpetajate ühinguid, kuid nad olid kohalikku laadi ega suutnud omandada laialisemat tähendust.

Alles 1870. a. loodi Rahvuslik õpetajate Liit (National Union of Teachers), mille eesmärgiks seati kõikide olevate õpetajate organisatsioonide ühendamise, et anda õpetajate liikumisele kindlam kuju ja saavutada paremaid tagajärgi.

Alguses edenes organiseerimistöö visalt. Esimese 15 aasta jooksul (1870—1885) kasvas liikmete arv vaevalt 2000 pealt 4000 peale. See oli ajajärk, kus Liit pidi enesele pinda looma ja õpetajaskonda kasvatama. Olles väliselt võrdlemisi lahedais oludes, riigis maksvate kodanliste vabaduste tõttu, suutis Liit selle aja jooksul omandada teatava poolehoidmise ja tähelepaneku. Siit peale on Liidu liikmete arv alatasa ja kiiresti kasvanud ning Liidu mõju suurenenud. Juba 1900. aastal kuulus Liitu 40.000 õpetajat ja 1913. aastal — 88.000 õp. nende üleüldisest arvust 104.000. Liitunud organisatsioonide arv oli 524, peale selle veel hulk Liidu enese osakondi. Hilisemad teated puuduvad.

Liidu juhtivaks asutuseks on kongress, mis harilikult igal kevadel ülestõusmispühade-aegsel koolitöö vaheajal kokku astub. Kongressist võtavad osa: juhatuse liikmed, revidendid, auliikmed ja rühmade esitajad, iga 50 liikme kohta üks saadik. Kongressile ilmuvad harilikult ka teiste maade õpetajate organisatsioonide esitajad.

Kongressil valitakse ühe aasta peale Liidu juhatus või täidesaatev komitee, mis seisab koos esimehest, tema abist, endisest esimehest, kassa-

hoidjast ja 33 liikmest. Esimeheks saab alati läinud-aastane abiesimees, kuna kassahoidja ja uus abiesimees valitakse referendumil teel nende hulgast, kes vähemalt seitse aastat Liidu liikmed olnud. Palgalistena ametnikkudena on komitee teenistuses peasekretäär tarvilise arvu abidega.

Eri ülesannete jaoks on Liidu juures mitmesugused komiteed, nagu: hariduse, eksamite, ajakirjanduse, õigusteadline, parlamendi, raha, paiuki, liikmetele abiandmise, rahva- ja keskkoolide jne. Kõigis komiteedes on suurem osa tööd sekretäride õlgadel.

Liidu liikmeks võib olla iga kutseõigusline rahva-, kesk- ja ülikooli õpetaja, kui teda ei süüdistata kutseühingu liikmele kohatus ülespidamises.

Liikmeid võtab vastu juhatus, kes ka võib soovimata liikmeid ajutiselt ehk alaliselt Liidust välja heita, kutse-eetikavastase ülespidamise pärast („Kasvatus“ № 3 — Ääremärkused). Õgusteta õpetajaid, kelle arv Inglismaal 1913. a. ulatas üle 58 tuhande, Liidu liikmeiks ei võeta.

Qued rühmad võivad tekkida Liidu põhikirja alusel, kui vähemalt viis liiget leidub ja liidu juhatus rühma kinnitab. Kohalikud rühmad töötavad iseseisvalt enese poolt valitud juhatuse all; Liit võib tarbekorral ka rühmi välja heita.

Ligi viiekümneaastase tegevusega on Liit jõudnud võita liikmete täielise usalduse ja valitsusvõimude ning seltskonna lugupidamise ja tunnustuse. Tema arvamine peetakse inglise õpetajaskonna hääleks ja võetakse harilikult arvesse, teades, et Liit oma seisukoha kaitseks ei kohku tagasi ka käredate abinõude tarvitamisest.

Harilikult püüab Liit oma sihtide taotlemisel mõjuda seltskonna arvamise kaudu ja nende isikute peale, kellest oleneb teatava nõudmise teostamine. Iga uuendusnõude eel käib elav kihutustöö miitingutel, kus esinevad Liidu paremad kõnelejad, aga ka märgukirjade, ajakirjanduse, lendlehtede ja üleskutsete kaudu. Kui sellel teel avalik arvamine ja seltskonna meeleolu tarviliselt on ettevalmistatud, siis algab Liit läbirääkimisi ametiasutustega ja esineb tarvilikkude ettepanekutega. Seaduse eelnõude puhul ei puudu ka kihutustöö parlamendi liikmetegi keskel. Liidul on iseäraline kapital, millest antakse toetust isegi poliitilistele organisatsioonidele, et valimistel läbiviia Liidule soovitavaid kandidaate. Selleks kulutati, näit., 1913. a. 11268 naelsterlingit. Ka püüab Liit saata omi esitajaid kõikidesse asutustesse, millel mingisugune tähtsus kasvatus- ja hariduse alal. Tema esitajaid on kaunis suurel arvul, näit., krahvkondade hariduskomiteedes, kus nad rahuloldavate tagajärgedega töötavad, aga ka eraasutustes ja seltsides, kellel hariduslikud ülesanded, isegi tööliste ühinguis.

Nii on Liidul laialistes ringkondades harilikult kindlad poolehoidjad, kes kaasaaitavad tema püüetele. Ja kuigi sagedasti võitlus raske ning kestev, lõpeb ta harilikult võiduga.

Kuid mitte alati ei saada sihile niisugusel teel. Vahel on tulnud tarvitada ka käredate võtteid. Nii kõrraldati 1913. aastal Herfordshiri maakonnas õpetajate streik. Üle 200 õpetaja jätsid viletsate palgaolude ja töötingimiste pärast töö seisma ja palusid endid ametist lahti. Koolid jäid kinni. Ühtlasi algas maakonnas elay kihutustöö streikivate õpetajate kasuks. Liit lubas neile koha kaotamisel maksta viie aasta palga. Mõnenädalase võitluse järele täideti õpetajate nõudmised.

Üheks tähtsamaks Liidu ülesandeks on — rahvahariduse edendamisele kaasa aidata; suurem osa viimsil aastakümneil Inglismaal maksmapandud kooli- ja haridusellu puuduyaist seadustest on Liidu algatatud. Teiseks tähtsaks ülesandeks on — õpetajate õiguste laiendamine, nende hariduslase tasapinna tõstmine ja majandusliku järje kindlustamine nõuetekohaste palkade, puhkepalga ja abirahade kaudu.

Liidu juhatus püüab õpetajaile abiks olla kõigis elu juhtumises, iseäranis püüab ta edendada õpetajate ühinemist, olla nende arvamiste kandjaks ja edasiandjaks kõigis küsimises kasvatuse ja hariduse alalt.

Koolialal on Liidu algatatud näit. alg-, kesk- ja kõrgema-hariduse andmise järevalve valitud asutuste kätte koondamise seadus, tuntud Education Akt ühes lisadega, arstliku järevalve korraldus koolis, õpilaste liigitamine mitte vanaduse, vaid ameti ja edasijõudmise järele, alaealiste töökaitse, et neile õppimist võimaldada jne.

Õpetajaid puutuvaist korraldustist oleks nimetada: õpetajailt põhjalikuma hariduse nõudmine; kutseta õpetajate registreerimine; asjatundjate-pedagoogide osavõtmine seadusandlist ja administratiivasutuste tegevusest kooli- ja haridusküsimuste lahendamisel jne. Õpetajate majandusliku järje kindlustamiseks on läbiviidud: mitmed palgakõrgendused; puhkepalga seadus; esitusõigus kohalikkudes hariduskomiteedes. Iseäralise tähelepaneku osalised on olnud rahvakooli õpetajad maal ja naisõpetajad. Esimistele on püütud luua paremaid töötamistingimisi ja teisi — ühtlustada palga suhtes meesõpetajatega. (Olgu tähendatud, et Liidu liikmeist on umbes pooled naisõpetajad).

Viimsil aastail enne sõda (sõja aja kohta puuduvad teated) nõudis Liit, et õpetajad peaseksid kõrgemaisse administratiiv-ametitesse ja eestkätt just inspektori (koolinõuniku) kohtadele. Sellega loodeti virgutada õpetajaid eneste alalisele täiendamisele ja teiselt poolt võita kooli järevalve asutustesse hästi ettevalmistatud ja kogenud isikuid, kes põhjalikult tunneksid rahvakooli kõigi tema puudustega.

Sellega käskäes nõutakse põhjalikumate õpetajate ettevalmistust college'is, erikooles, ja rahvakooli õpetajate pääsu ülikooli. Korraldatakse ka täienduskursusi, kus õpetajad töötavad vilunud ametivendade juhatusel. Liit võitleb väga energiliselt kutseta õpetajate arvu vähendamise poolt, sest viimased, olles väljaspool Liitu, ei paendu selle korralduste alla ja suruvad õpetajate palgad madalale.

Üheks võitlusabinõuks on siin kutsega õpetajate registreerimisbüroo. Liit tarvitab kõik abinõud, et esimesel joonel kutsega õpetajad kohtadele asetataks ja ainult nende puudusel teisi ametisse määrataks.

Kutse omandamise võimaldamiseks töötab Liidu juures 1895. aastast saadik eksamikomisjon, kelle poolt üle 150 tuhande tunnistuse on välja antud. Õpetajate eneseharimiseks on Liidu juures korralik raamatukogu, liikmeile maksuta tarvitada.

Liidu häälekandjaks on nädalakiri „Schoolmaster“, millel väga suur mõju õpetajate ringkonnas ja väljaspoolgi.

Õpetajaile õigusteadlise abi võimaldamiseks töötab Liidu juures õigusteadline büroo, kes annab maksuta juhatusi ja nõu kõrgis kutsealale puutuvas küsimises, näit.: vanemate kaebtused õpetaja peale; õpetajate kaebtused palga ja mitmesuguste kahjude asjus; põhjuseta kohast lahtilaskmine; palga vähendamine jne. Selleks kulutati aastal 1913 ligi 9000 n. st.

Aineliseks abiandmiseks on asutatud Liidu juure mitmed erikapitalid, mille suurus 1913. a. lõpul oli: üleüldine kapital 14.185 n. st., tagavara — 1803, puhkepalga — 5723, abiandmise — 55.944 n. st. Liikme-maksu saadi 47.857 n. st.

Liit toetab aineliselt omi liikmeid, kes on majandusliselt sellepärast pidanud kannatama, et nad talitasid Liidu korralduste ja juhatuste järele. Eelpool toodud aastal kulutati selleks üle 3000 n. st.

Õpetajate perekondade eest hoolitsemiseks on Liidu juures heategev selts ja vaestelaste kapital. Seltsi liikmeks võib olla iga õpetaja, kes maksab 5 schil. aastas; kaheaastase maksmise järele saadakse eluaegseks liikmeks. Selts annab abi vanadele ja töövõimetuile

liikmeile, õpetajate leskedele ja vaestelastele; viimaste jaoks on asutatud varjupaigad. Abi antakse ka haiguse, õnnetuse, kibeda puuduse korral jne.

Liiduga ühenduses töötab 1878. a. saadik õpetajate vastastikune elukinnituse selts (Provident Society), kes nüüd, pärast sundusliku riiklise kinnituse maksma panemist 1911. a., on vahemeheks riigi ja õpetajate vahel. Selle seltsi liikmete arv ulatas 1913. a. üle 85.000 ja kapital 650.000 n. st. Kinnitatakse haiguse ja surma vastu harilikult liige ja tema perekond. Selts annab oma töövõimetele liigetele ka puhkepalka ja juba varemalt kui see riigi pajukiseaduse ettenähtud.

* * *

Rahvusliku õpetajate Liidu kõrval töötab Inglismaal veel rida teisi õpetajate organisatsioone. Silmapaistvam neist on Londoni õpetajate Ühing (London Teachers Association), mis tekkis 1872. a. Tema ümber on koondunud peaaesjalikult Londoni ja ümbruskonna koolide õpetajad, liikmete arv ulatab kahekümne tuhandeni. Liikmeks võivad olla ainult kutsega õpetajad. Ühingu võib keelduda isikuid liikmeks võtmast, keda ta enesele mitte soovitavaks ei pea. Samati võib liikmeid välja heita kutse-eeetika ja au-vastaste tegude eest.

Ühingu seesmine korraldus on peajoontes sarnane Liidu omale, ainult selle vahega, et juhatuse liikmeiks on ka osakondade juhatajad. Osakonnad on ellu kutsutud harilikult teatavate õpetajate liikide erihuvide arendamiseks ja kaitseks. Nii töötavad Ühingu juures: naisõpetajate, erakoolide (riigi abirahata) õpetajate, kõrgemate koolide õpetajate, õhtukoolide õpetajate, erikoolide õpetajate, käsitöö, joonistuse jne. õpetajate osakonnad.

Üleüldiste asjade ajamiseks on asutatud, näit.: üleüldiste asjade, majanduse, ajakirjanduse, hariduse, kapitalide, vastastikuse kinnituse jne. osakonnad.

Juhtivaks asutuseks on kongress. Tähtsamad küsimused võidakse otsustada ka plebistsiidi abil. Neid otsusi ei tohi enne üht aastat muuta.

Ühingu on väga agaralt tegev selleks, et tema piirkonnas väheneks kutseta õpetajate arv ja kohad läheksid tarvilikult ettevalmistatud ning vilunud õpetajate kätte. Seks on korraldatud sellekohased nimekirjad, kuhu tähendatakse vabad kutsega õpetajad, aga ka need, keda peetakse sündsaiks vanemate õpetajate kohtadele soovitada.

Enne sõda algas Ühingu võitlust õpetajate palkade suurendamiseks ja saavutas ka teatavaid tagajärgi, kuigi sõda elukallidust viimasel ajal kiiremas tempos on suurendanud, kui palkasid on kõrgendatud.

Et oma liikmeile muretseda tarbeaineid odavamate hindadega, selleks on Ühingu suuremate äridega ühendusesse astunud ning ostab neilt suuremal arvul mitmesugust kaupa — liikmetele edasiandmiseks.

Ühingu juures töötab ka vastastikuse kinnituse korraldus. Selle liikmed maksavad iga surmajuhtumise puhul ühe schillingi lahkunu perekonna toetuseks. Et Inglismaal korralik arstiabi küllalt kulukas on, sest paremad arstid võtavad harilikult kõrge honoraari, siis on Ühingu jällegi appi tulnud ja lepingusse astunud mitme parema arstiga, kes ühingu liikmeid ravitsevad odava tasu eest ehk hoopis tasuta, s. t. Ühingu kulul.

Agasid ka liikmete vaimliste vajaduste eest hoolitseb Ühingu. Ettelugemiste, kursuste ja raamatute kaudu püüab ta tutvustada omi liikmeid uute vooludega kasvatusteaduse mitmesugustel aladel ja neis äratada sellekohast huvi. Eneseharimiseks on võimaldatud igale õpetajale kõige suuremat Londoni raamatukogu maksuta tarvitada.

Kodumaa tundma õppimiseks korraldatakse õppereise huvitavamaisse kohtesse ja suvisel vaheajal—väljamaale.

Ühingul on nädalalehena ilmuv häälekandja, mis kõigile liikmeile saadetakse maksuta. See on kõige loetavam Inglise kasvatusteadusline ajakiri ja mahutab enesesse kõik, mis õpetajaid võib huvitada.

Liikmete vahel tekkinud tüliküsimused lahendatakse vahekohtu läbi, mille otsuste alla pooled tingimata peavad paenduma. Kumbki pool valib kaks esitajat, kes omalt poolt valivad kolm vahekohtu liiget ja võtavad ise asja arutamisesest osa, kuid ei hääleta. Otsused teatakse ainult pooltele, aga Ühingu huvides võidakse neid ka avaldada.

Ühing paneb iseäralist rõhku liikmete kutsekohase ülespidamise peale. On korraldatud komitee, kelle kohus on järele valvata, et liikmed Ühingu poolt ülesseatud nõudmisi täidaksid.

* * *

Vähematest organisatsioonidest oleks nimetada kõige pealt Naisõpetajate Ühing (1874), mille ülesandeks on „toetada ja kaitseda kõigi Briti riigi alg- ja keskkoolide naisõpetajate huvisid, kergendada ja virgutada mõttevahetust nende vahel, kaasa aidata õpetajate, lastevanemate ja kõigi kooliasjast huvitatute ühistööle; arutada hariduslisi küsimusi; valvata maksvate kooliseaduste täitmise järele; mõjuda uute seaduste väljatöötamise ja maksmapanemise peale jne.

Iga-aastastel kongressidel arutatakse peaaesjalikult kooli ja õpetajaid puutuvaid küsimusi. Ühel neist (1907) võeti muu seas vastu otsus, milles nõutakse naisõpetajaile inspektoriks saamise õigust.

On loomulik, et ühing eestkätt naisõpetajate huvides töötab.

Peale nende töötab Inglismaal veel rida mitmesuguste eriainetõ õpetajate ühinguid kitsamapiiriliste erihuvide ja ülesannete kallal.

Schotimaal asub teiste kõrval ka Schoti õpetajate-sotsialistide ühing.

Avar organiseerimise võimalus ja õpetajate arenenud ühistunne, kui ka seltskonna elav huvi kasvatus-haridustöö ja selle kandja — õpetaja — vastu, on Inglismaal loonud tingimised, milles õpetaja võib tegutseda täie hooga ja pühendada terve oma tööjõu sellele tähtsale kutsele.

Ei tarvitse ta ennast seada kellegi tujude ja heaksarvamise järele, sest organisatsioon kaitseb teda igasuguste omavoliliste kallalekippumiste vastu, tulgu need kust poolt tahes; ei ole tal tarvis karta ka ainelist puudust, ega väljapeasemata seisukorda sattumist, sest vastastikku üksteist toetades saadakse suurtestki raskustest üle. Nii on siis Inglise õpetajail korda läinud endid igasuguste tuulte vastu kindlustada. Aga iga Inglise õpetaja teab ka, et, olles kutse-ühingu liige, tema on enese peale võtnud teatavad kohustused, mida tuleb täita. Iga liige on vastutav kõigi ees, kogu toetab igat üksikut liiget — see õhkkond on kasvatanud ja loonud praeguse Inglise õpetaja, kes töötab enese loodud Inglise koolis, mis on üks eeskujulikumaist ja huvitavamaist moodsa kasvatuseseisukohalt.

Ainetel J. Piiskar.

Rahvakool ja võõrad keeled.

Kas rahvakool peab ettevalmistama põllutöölisi, vabrikutöölisi, käsitöölisi, tõlkisid, korrespondentisid jne., või ta esimeseks ülesandeks peab olema kasvatada inimesi, arendada laste kehalisi ja hingelisi võimeid harmooniliseks isikuks? Kas kingsepad, rätsepad, raamatupidajad, tõlgid j. t., või nägijad, kuuljad, mõtlejad, tundvad, tahtvad inimesed?

Algkoolideseaduse eelnõu kokkuseadjad ei oletagi esimest: muidu nad

oleks teinud rahvakoolist kutsekooli, milles kutsenõudeid võrratult hõlpsam oleks rahuldada, kui üldhariduslistes koolides.

Kui aga eelnõu valmistajad asuvad teisel vaatekohal, siis järelduks sellest, et rahvakoolide õppekava peaks sisaldama aineid, millel üldkasvatustena vahenditena esimene tähtsus on ja et ära peaks jääma ained, millel vähem tähtsus on ehk mis takistavad sihti kätte saamast. Valik on ju tarvilik, sest inimese võimed on piiratud, teadusi ja võimisi aga palju. Kui õppeaineid palju, siis ei saa neisse süveneda, ained ei saa hingekujundavalt mõjuda, nad ei astu temaga orgaanilisse ühendusse ja ununevad ise ruttu. See on n. ü. läbi lipu ajamine.

Varematel aegadel, siis kui intellekt peaaegu kõik oli ja suurt rõhku pandi formaalse loogika peale — see vaade, alati just mitte teadvuslik, on nüüdki laialdane küllalt, — oli keeltele, iseäranis klassikalistel, õppekavas esimene koht: nendega tehti mõistuse gümnaastikat. Aga see gümnaastika ei olnud isegi gümnaastika meieaegses mõttes. Tantum scimus, quantum memoria tenemus — niipalju teame, kui meele peame — maksis siis. Neil aegel arvati, et õppetöö seisab valmis teadmiste vastuvõtmises. Intellektis hinnati peajasjalikult mälu. Mõistuse gümnaastika — nii hindas keeli skoolastika.

Osalt maksab endine vaade nüüdki. Kuid keelte pedagoogiline väärtus ei seis mõistuse gümnaastikas — selleks on kohasemaid aineid, ja intellekti tegevust end hinnatakse teisiti, — keel on nüüd hariduslik vahend, abinõu hariduse omandamiseks, mitte haridus ise. Ta avab uue ilma, uue kultuuri. Kuid selle, väärtuslike tähtsuse omandab keeleõppus alles siis, kui ta tõesti võõra keele omandamisele ja selle kirjanduse tundmisele viib.

Tegelikult on ju võõraste keelte tähtsus kõigile selge. Seda tähtsust peab koolgi arvesse võtma, kuid pedagoogika nõuded tõmbavad piiri. Utilitaarne vaade üldlõulise hariduse peale, rääkimata keeltest, on rahvakooli õpilaste vanematest peaaegu 100 %-le omane — suurem pahe, mis halvab edu kasvatusalal.

Eesti algkoolis ei tohi mitut võõrast keelt õpetada. Eesti lapsed ei ole mitte alaväärtuslised ega ikkevedajad — seda tunnistame kõik. Aga kui me teame, et nad on täisväärtuslised inimesed, tulevased kodanikud, kelle väärtus on neis enestes, siis tehtagu tarvilised järeldused ja valitagu nende kasvatuses vastavad ained. Kümne keele oskus on veel kasulik, kui ühe ehk kahe oskus. Kas peame siis kümnet õppima? Aga teiste rahvaste lapsed ei õpi üldlõulise võõraid keeli, ehk õpivad vähe: see sünniks teiste ainetel arvel, õigemini — õppeaine on vahend — teiste hingevõimete arvel. Meie saav kool kaldub selletagi liialt intellekti rõhutama, eriti mälu — see on osalt paratamata vaade harjumuste jõul. Mitme keele õppimine halvaks teisi võimeid. Isegi intellekti arendamise enese seisukohalt on keel selleks kohatu vahend, sest ka kõige paremat meetodi tarvitades jääb keeleõpp peajasjalikult mälutööks, ühekülgeks, mehaaniliseks protsessiks. Aga Eesti vaimu ei tohi kütkestada, Eesti laps ei tohi paku panna!

Algkoolide õppekavas on ainult üks võõras keel mõeldav. Olles n. ü. Euroopa lävel, tarvitseme me väikerahvana võõraid keeli enam, kui teised rahvad. Sellest ei järgne aga kaugeltki, et võiks Eesti lapsed ikkesse panna, pedagoogiliselt andeksandmata patustada. On juba suur järeland tegelikkusele, kui ühele võõrale keelele algkoolis aset anname. Ja siis on ka ehk lootust, et ta enam-vähem kätte õpetame. Sest me arvame, et keelt maksab ainult siis õpetada, kui niipalju suudetakse pakkuda, et õppur ka ise hakkama saab — jutt võib algkoolis ainult praktilisest keeleoskusest olla. See ülesanne ei ole kerge. Eelnõu järele ei alga võõraste keelte õpetus enne neljandat õppeaastat — ei võigi alata. Seega jääks tema õppimiseks 4 aastat, millest intensiivse töö juures ehk jätkuks. Võimata on kahte keelt ühel ajal alata. Õpilase harilik vanus neljanda õppeaasta algul on 10 aastat. Teist keelt peab viiendal õppeaastal alatama. Kui

kaugele loodetakse jõuda üldharidusliste ainete kõrval kahte keelt õpetades, selleks $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{8}$ tundidest, $\frac{1}{2}$ või $\frac{2}{3}$ lapse energiast kulutades. Kui nii kaugele, nagu endistes Vene keskkoolides 7—8 aasta kestes, siis ei maksa ühtegi võõrast keelt õpetada.

Ka siis, kui iga Eesti kodanik peaks mõistma mitu võõrast keelt, ei võiks pedagoogiliselt seisukohalt enam kui ühte keelt — üks on ka kontsessioon — algkoolide õppekavasse lubada. Mitut keelt ei ole aga igal eestlasel tarvis, ja kui olekski, võiks ja peaks neid tarbeid teistel teedel rahuldama. Eesti külaelanik ei mõista nüüdki võõraid keeli, ta saab tulevikuski emakeelega läbi, seda enam, mida rikkalikumaks meie keele kirjandus läheb. Koolis, kohtus, sõjaväes ja igal pool avalikus elus oletatakse ju emakeele maksvust, miks ei peaks siis ilma võõra keeleta läbi saama. Kui palju mõistetakse Soomeski Rootsi keelt? Muid ei tunta üleüldse.

Väide, et suur osa kodanikka saab läbi ilma võõraste keelteta, ei pea tähendama, et üleüldse keelte vastu ollakse. Aga keelte tarbeid võidakse rahuldada ilma kooli kammitsasse panemata. Tunneme tungivalt edasiharimiskooli tarvet, ja siin on koht kutsehuvisid enam tähele panna — arvatasegi, et edasiharimiskool peab olema kutsekool. Kelle kutse ehk huvi nõuab keelte oskust, sellele neid õpetatagu. Senni aga, kui meil edasiharimiskooli ei ole — võib olla ka viimase kõrval — tuleb keeltest huvitatuile sellekohased kursused korraldada. See on palju tarkohasem: algkool saab mahti otsekohest kasvatustööd teha, mis puudulise keeleandega õppurile arvamata palju tähendab, ja keeli õpiks just neist huvitatud, mis edasijõudmise peatingimiseks on. Peaasi — kõik saaks rahuldatud.

Viimaks, alati kokku puutudes teiste rahvastega, on meil palju võimalust võõraid keeli praktiliselt ära õppida — teoreetilist osa etendaks edasiharimiskool ehk kursused.

Rehkendame veel ühe võimaliku seisukohaga. Vast arvatakse, et kahte keelt on tarvis nende huvides, kes keskkooli lähevad. Ei: algkool on ise siht ja peab ümmarguse hariduse andma, keskkool ehitagu selle peale. Algkool õpetab korralikult ühe keele kätte, keskkool, mille kursus 5—6 aastane on — teise. Kontsentratsiooni põhimõttel on see suurema tunniarvuga — parem ühele keelele 4—6 tundi nädalas, kui kahele 2—3 igale — võimalik. Kui keskkooli lõpetaja kahte võõrast keelt mõistab — ühte neist peaks põhjalikumalt tundma: kirjandust, kultuurilugu — siis on ju palju, ladina keelt õppijale ülipalju. Teiste rahvaste haritlased ei oska harilikult niigi palju, kes oskab, ei ole keeli koolis õppinud.

Kas on eelnõu kokkuseadjad vaimus läbi elanud keeleõppimise protsessi? Kas nad on tunginud selle protsessi üksikasjadesse? Kas nad on ette kujutanud pingutusi, mis sellel tööil on? Kas nad on keeleõpetajatenä sellel alal tähelepanekuid teinud? Ei või üksi tegelikkuse nõudeid arvesse võtta.

Meie hüüdsõna on: rahvakool oma otsekohele ülesandele! Ära kammitsad! Eesti lapsed — normaal inimesed, Eesti kool — tõsine ema keelne kool!

K. Ö.

Tervishoid koolides.

Külgehakkavate haiguste laialilagunemise ärahoidmiseks on tervishoiu peavalitsuse poolt järgmise sisuga juhatuskiri koolide tarvis välja töötatud:

1. Koolijuhatajad on kohustatud külgehakkavate haiguste laialilagunemisele koolide kaudu tõkkeid tegema ja nende haiguste ilmsiktulekul kõiki tarvilikka abinõusid ja eeskirju tarvitusele võtma.

2. Koolimajade ümbrus, ealdi kaevude ümbrus, kooliruumid, nii

sama ka väljakäigu kohad peavad kõigiti puhtad olema. Klassiruumid tulevad iga päev pühkida ja vähemalt kaks korda nädalas märja lapiga üles võtta, vahetundidel ja vaheajal tuulutada, külmal ajal aga tarviikul määral kütta. Väljakäigu kohad tulevad korralikult puhastada ja tarvidust mööda desinfitseerida. Vähemalt kolm korda aastas tuleb põhjalik kooliruumide ja kooliõue (hoovi) puhastus ette võtta. Soovitav on ka vahete vahel koolikaevude vett keemia-bakterioloogiliselt uurida lasta.

3. Järgmised haigused nõuavad oma külgehakkavuse pärast iseäralist tähelepanekut koolide poolt:

Pidalitõbi, koolaera, difteriit, plekisoetõbi, kuklakangestus, korduv soetõbi, katk, rõuged, kõhutõbi, sarlakid, kõhusoetõbi, lubiraig, läkatuskõha, silma marjahaigus, sügelised, kopsu ja kõrisõlme tiisikus, (niikaua kui batsillused rögas leida on), leetrid, Siberi katk, tatitõbi, marutõbi, punetised, põsknäärmete paistetus, tuulerõuged.

4. Õpetajad ja õpilased, kes ühte neist haigustest põevad — silma marjahaiguse korral küll ainult niikaua, kui silmad mäda jooksevad, — ei tohi mitte kooliruumidesse ilmuda. See käib ka nende isikute kohta, kelle haigus ainult kahtlust äratav, et ta võiks olla: pidalitõbi, koolaera, plekisoetõbi, katk, rõuged, tatitõbi, korduv soetõbi, kõhusoetõbi, difteriit, sarlakid ehk kõhutõbi.

On õpetajad ehk õpilased, ühesse nendest haigustest haigeks jäänud, siis tuleb sellest kooli juhatajale jalamaid teatada.

5. Terved õpetajad ja õpilased, kes majades elavad, kus p. 3. nimetatud haigused ette on tulnud, ei tohi mitte kooli ilmuda, niikaua, kui haiguse laialikandmist nende kaudu karta on.

Koolil tuleb ka selle eest hoolt kanda, et lapsed, kes nende elukorterites ette tulnud haiguste tõttu mitte ei saa koolitundidel käia, teiste lastega võimalikult vähe kokku puutuksid, iseäranis uulitsal ja mänguplatsidel.

Õpetajaid ja õpilasi tuleb selle eest hoiatada, et nad mitte ei läheks majadesse, kus p. 3. mainitud haigused leiduvad, ehk kus nendesse haigustesse surnud isikute surnukehad viibivad.

Neid surnuid ei tohi õpilased mitte saata ega nende lahtise haa juures viibida.

Koolis tohivad käima hakata: a) p. 4. nimetatud isikud siis, kui haiguse laialilagunemist arsti tunnistuse järele enam karta ei ole, ehk kui haiguse vältuse aeg, mis kogemuste järele kindlaks määratud, möödab on. Tavaliselt kestab sarlaki ja rõugete aeg kuus, leetritel aga neli nädalat. Peab seda tähele panema, et terveks saanud isikud enne kooli minekut vannis käiksid; nende pesu, riided ja tarbeasjad tulevad ettekirjutatud viisil puhastada ehk desinfitseerida; b) p. 5. nimetatud isikud siis, kui haiged terveks on saanud, haigemajasse viidud ehk surnud on ja kui nende toad, pesu, riided ja tarbeasjad ettekirjutatud viisil desinfitseeritud on.

7. Kui koolis difteriiti, sarlaki ehk kuklakangestuse juhtumisi ette tuli, siis on soovitatav, et need isikud, kes haigetega kokku puutusid, oma suud ja kurku järgmistel päevadel desinfitseerivate vedelikudaga loputaks ja neid ninasse tilgutaks (vesiniku ülihape ja boorhappe sulatis jne.).

8. Õpilased, kes silma marjahaigust põevad, tohivad koolitundidel käia, kui neil silmad mitte iseäranis vett ei jookse, peavad aga tervetest lastest kaugemal istuma ja ei tohi nendega mitte iseäranis ligidalt läbi käia. Need õpilased peavad ennast aegajalt kooliarstile näitama.

9. Kool peab selle järele valvama, et õpetajad ja õpilased, kes kopsu ehk kõrisõlme tiisikuse tundemärke ilmutavad — roidumus, kõhnus, kahvatus, köhatamine, rögestamine jne. — arsti juure läheksid ja oma röga

bakterioloogiliselt uurida laseks. Tuleb selle peale rõhku panna, et koolis oleksid teatavatel kohtadel tarvilikult veega täidetud süljekaunid välja pandud; sülitamine koolitöös pörandas, koridori ehk trepi peale, niisama ka kooliõue on keelatud.

10. Tuleb koolis rüügetesse haigeksjäämist ette, siis peab kõigile isikutele, kes haigega kokku puutusid, kaitserõugeid pandama. Sellest võib ainult yabastada, kui keegi ennemini rüügehaiguses on olnud, ehk talle viimase yie aasta sees kaitserõuged eduga pandud.

11. Kui koolimajas elavatest isikutest keegi järgmistesse haigustesse jäi: pidalitõbi, koleera, difteriit, plekisoetõbi, kuklakangestus, läkatuskõha, leetrid, põsknäärme paistetused, katk, rõuged, tatitõbi, korduv soetõbi, kõhutõbi, sarlak ja kõhusoetõbi ehk tundemärka ilmutab, mis kahtlust äratavad, et võiks olla pidalisoetõbi, koleera, plekisoetõbi, katk, rõuged, tatitõbi, korduv soetõbi, kõhusoetõbi, difteriit, sarlakid ehk kõhutõbi, siis tuleb kool kinni panna, kui kooliarst seda tarvilikuks peab ja haiget isikut arsti sellekohase otsuse järele mitte ei saa täielikult eraldada ega haigemajasse ehk mujale ära viia.

12. Kui üks nendest p. 11. nimetatud haigustest kostikohtades, ühiselumajades, internaatides ehk teistes sellesarnastes asutustes ette tuleb, siis tulevad haiged iseäralise hoolega eraldada ja tarbekorral kohe haigemajasse ehk kuhugi teise selleks otstarbeks määratud majasse viia.

Nende asutuste kinnipanekut tohib ainult hädakorral ette võtta, sest muidu võiks haigus laste läbi laiali kanduda.

Haiguse vältuse ajal ja selle lõpul võib niisugustest asutustest kasvandikka välja lasta, kui arsti otsuse järele nad terved on ja nende nõredes bakterioloogiliselt mitte haigusid ei leita.

13. Nende määruste järele tuleb ka kasvatusmajades, lastevarju- ja hoiupaikades, mängukoolides ja söimeses jne. käia.

14. On soovitatav, et lastele loodusteaduse tundidel ja teistel sündsatel juhtumistel külgehakkavate haiguste tähtsuse, nende eest hoidmise ja nende vastu võitlemise üle seletust antaks. Laste vanemates tuleb huvi äratada koolitööde kohta, et nad kooli määrusi ja ettekirjutusi toetaksid ja neid aitaksid elus läbi viia.

Estur.

Kirjandusest.

„Eesti kodumaa I. osa: Põhja Eesti“. Vanade ja noorte kodumaa sõprade abil kujutanud M. Kampmann. Kaunistavad joonistused valmistanud Kristjan Raud. E. K. S-i koolikirjanduse-toimkond. Noorsoo kirjavaras nr. 45. G. Pihlaka kirjastus, Tallinnas 1918. a., 252 lhk., hind 12 marka.

Praegusel ajal on tungiv vajadus, iseäranis õpetajail ja õpilasil lähemalt tundma õppida oma kodumaad. Kuid kirjandust ning kogutud ja korraldatud andmeid on meil praegu selleks koguni vähe. Sellega on seletatav see vaimline helevus, millega vastu võetakse needki vähesed tooted, mis meil sellel alal on ilmunud. M. Kampmanni „Eesti Kodumaa I“ oleme kaua oodanud. Ning nüüd, kui ta meil käes, tunneme endid teataval määral oma ootustes ja lootustes petetud olevat. Raamat kujutab meile endist veneaegset Eestit. Vaba ning iseseisev Eesti omas loomise suitsus ja hämaruses ei leia temas veel kujutust. See on aga arusaadav ning vabandatav, sest raamat on kirjutatud enne ilmasõja algust ning trükitud painaval Saksa okupatsiooni ajal. See asjaolu ongi raamatule andnud teatava vananenud ilme.

Olgugi, et olime rohkem lootnud, kuid tööle auandes peab tunnistama, et Kampmanni „Eesti Kodumaa I“ meid ikkagi tubli sammu edasi aitab. Meie teadmised kodumaast on nii kui nii imekesised ja pealis-

kaused. Ühe ropsuga neid nüüd teaduslisele täiusele viia oleks asjata unistus. Ka siin peame sama teed käima, nagu igas teaduseski: ikka järkjärgult kergemalt raskemale. Ning selles mõttes olgu tervitatud ja ka tarvitatud „Eesti Kodumaa I“, kui esimene täielikum juht meie kodu tundma õppimiseks. Teateid ja ülevaadet kodumaa kaunimaist kohtest pakkudes, kasvatab ta noorsoos kodumaaalst tunnet ning äratav neid kodumaad tundma õppima, teda kirjeldama ja armastama.

Õieti noorsoo ning koolide jaoks ongi mainitud raamat kavatsetud ning selleks ka Eesti Kirjanduse Seltsi koolikirjanduse-toimkonna poolt soovitatud, kes teda oma „noorsoo-kirjavara“ nr.-iga on atesteerinud. Vanemale intelligent lugejale pakub raamat paiguti küll liiga vähe. Nii mõnegi küsimuse üle oleksid soovinud suuremat asjasse süvenemist ja põhjalikumat käsitust, kuigi see oleks raamatu raamid laiemaks teinud. Raamatu kokkuseadja eesmärk on olnud — koolidele maadeteaduslist krestomaatiat soetada, mida õpetaja kodumaa maadeteaduse tundide täienduseks õpilastele lugemiseks kätte võiks anda. Aga ka sellelt seisukohalt vaadates ei saa raamatu sisu ja ainetevalikut pidada kõigiti kordaläinuks. Mõned märkused sellekohta esinevad alamal, kuid raamatut põhjalikuma arvustuse alla võtta on praegu võimata: temast on ilmunud ainult esimene osa: Põhja-Eesti kirjeldus. Teine osa, Lõuna-Eesti, mis praegu trükkis, olevat palju täielikum, ülevaatlikum ning mitmekesisem. Vast ehk täiendab teine pool seda, mida tunneme puuduvat esimeses osas. Järjelikult võib lõpuotsuse raamatu üle alles siis anda, kui ta täielikult on ilmunud.

Nüüd mõni sõna raamatu sisu kohta. Teda võiks kahte osasse jagada. Esimene osa, „Kodukohast ja kodumaast üleüldse“, (lhk. 1—28) püüab, lugejat Muinas-Eesti valda kandes, üleüldist isamaalist meeoleolu luua. Selleks otstarbeks on paigutatud raamatu ette otsa tuttavad isamaalised luuletused Koidula, Juhan Liivi j. t. sulest, ning paar muinasjuttu, nagu „Koit ja Hämarik“ ja „Ehaneitsi pärg“ — viimane neist seni vähe tuntud. Tuntava vaimlise helevusega kirjutatud J. Luiga „Kodumälestuse radadel“ loeb iga vanemgi lugeja huviga — noortest ei maksa juba rääkidagi. Nimeta autori (vist M. Kampmanni enese) „Kodumaa metsad vanal ajal“ kannab meid muistsete põliste metsade hämarasse ja omapärasesse luulevalda. Dünaamilise geoloogia valda viivad meid paar nimeta autori artiklit, nagu „Luited“ ning „Kuidas kodumaa kingud ja orud sündisid“, viimane neist on juba küll „Kooli lugemise raamatu“ kaudu tuttav. See oleks ka kõik, mida see „sissejuhata“ osa lugejale pakub. Ta oleks pidanud küll mitmekülsem ja värvikam olema, ning rohkem üleüldist laadi kirjeldusi kodumaa loodusest esitama. Tuntav puudus on, et siin kodumaa kliimast ja kliimalistest oludest sõnagi ei lausuta.

Teine osa — raamatu peaosa — pakub pildi Põhja-Eestist, käsitades ainet maakondade järele. Alatakse Harjumaaga ning lõpetatakse Lääne- ja Hiiumaaga. Siin leiduvad mitmekesise sisuga ja väärtusega kirjeldused Põhja-Eesti tähtsamaist maastiku tüüpidest, vaatamisvääriolistest kohtadest, linnadest ja alevitest. Üsna laialt on esitatud Harju- ja Virumaa, kuna Järva- ja Läänemaa vähem kirjeldajaid on leidnud.

Kõiki artiklid siin üles lugeda viiks liiga pikale. Nimetan ainult mõned tüübilisemad igast maakonnast. Huvitav ning iseäranis noorsoole suupärane oma ladusa ja piitliku kujutusega on J. Tomsoni kirjeldus Tallinnast pealkirjaga „Kalevite kodu“. Kirjeldaja kaasas rändame läbi Tallinna „ukseesised“ ja „toatagused“, südalinna ja alevikud; vaatame linna „seest poolt“ ja „väljast poolt“, küll merelt ja randadelt. Sõnalist kujutust täiendavad sellekohased pildid, mis küll, kahjuks, liig tumedalt ja räpaselt on välja tulnud. Peale selle on veel mitu lühemat ja pikemat

kirjeldust Tallinna lähemast ja kaugemast ümbrusest, mis kokkuvõttes Harjumaa kaunikese pildi esitavad. Nii kujutavad omapärast kodumaa maastikulist üksust nimeta autori „Jõelehme loopealsetest maadest“ ja „Jägala kosk ja Kostivere urkad“ ning Harjumaa ranna ja saarte elu G. Vilbergi huvitavalt esitatud „Harjumaa randlased“ ja „Rammussaar“. Teistest kirjutustest tuleks veel eriti nimetada M. Kruusmanni „Vasalema marmor“, mis pilgu heidab meie kodumaa marmori-tööstusesse.

Järvamaalt on küll võrdlemisi vähe kirjeldusi, kuid siiski annavad nad omas kogus ülevaatliku pildi. Lõuna-Järvamaa loodusvarandused avab meile selle nimeline huvitavalt kirjutatud J. Sõsteri artikkel, kuna Põhja-Järvas asuva „Kõrve“ loodust ja rahvast on püüdnud kujutada nende ridade kirjutaja paaris artiklis. Nimetada tuleks ka M. Pastaruse kujutust „Paide linna vallipealsest“.

Häid kirjeldusi on Ranna-Virumaalt, kuna Lõuna-Virumaa koguni vähe on esitatud. Nimetada oleks neist: J. Viikmanni „Ilumäe ümbrus“, A. Krikmanni „Kunda tsemendivabrik“, nimeta autori „Võsu suvituspaik“, „Maltsakallas Ontikas ja Udrias“ ja „Põlev kivi“ ning J. Leidini ja A. Tõnuristi kirjeldused Narvast ja Naroovast, Naroova kosest (J. Leidini huvitav kirjeldus), kose tööst, Narva-Jõesuu ja Mereküla suvituskohtadest jne. Nende ja teiste artiklite vahele on paigutatud mitu kohase sisuga luuletust J. Leidini, P. Jakobsoni, L. Koidula, Jakob Tamme j. t. sulest. Omapärast huvi äratavad ja pakuvad sisemaa noorsoole R. Kase „Palgi-parvetamine Peipsi ääres“ ja A. Tõnuristi „Kuremägi ja Pühtitsa klooster“.

Kesk-Virumaad esitavad A. Saki „Kalevipoja künnivaod Neerutis“ ja J. Elkeni „Porkuni mõis“.

Läänemaalt on huvitavamad artiklid A. Liivalepa „Kasarijõe luht“ ja „Virtsu aru“, nimeta autori „Haapsalu“ ja „Jalgsi läbi Läänemaa“. J. Lihola viib meid omas kirjelduses ühte rohkem maha jäänud nurka Läänemaal. „Hiiumaast ja rahvast“ jutustab meile keegi tundmata autor huvitavaid lugusid, kuna Kärkla kalevitööstusest ja tööliste elust O. Gustavson ülevaate teeb.

Seega oleks vast lühidalt enam-vähem silmapaistvamad artiklid nimetatud. Nagu üles loetud pealkirjest selgub, annab raamat Põhja-Eesti elust ja olust; tööst ning tööstusest kaunikese ülevaate. Pea kõik artiklid on kohalikkude tegelaste kirjutatud, kes kirjeldatavat ala hästi tunnevad. Sellepärast tunduvad nad ka usaldustäratavatena, olgugi, et paljud teated ja andmed vananenud on. Kui kujutusel lähema mineviku Eestist on Kampmanni korraldatud teosel oma väärtus.

Keeleliselt ja stiililiselt on raamat väga mitmekesine. On kirjutusi, mis keeleliselt ladusad ning mida mõnuga loed, näit. J. Tomsoni, J. Leidini omad. On aga ka neid, mis väga konarised ning silumatud, nagu näit. A. Kleitzmanni „Tapa ümbrus“ j. t. Siin oleks pidanud korraldaja rohkem keelelist silumis- ning ühtlustus-tööd tegema. Üksikuid trükivigu ning viperusi kohanimede kirjutamises ei tarvitse siin puudutada.

Piltisid ning kaunistusi sisaldab raamat rohkesti. Kuid kaugelt suurem osa neist on võimatu tumedalt ja räpaselt väljatulnud. Raske on paljude piltide järele kujutatavatest objektidest mingitki aimu saada. Raamat on eestkätt koolide tarvituseks välja antud. Sellepärast ei suuda siin küllalt hurjutada ega kinni naelutada seda hoolimatust ja lohakust, mida näitavad koolide vastu meie kirjastusärid, iseäranis aga selle raamatu kirjastaja.

Esitatud puuduste peale vaatamata tuleb väga soovida, et iga kool, iga raamatukogu ning iga kodumaa sõber omale „Eesti Kodumaa I“ muretseks. Koolid peaksid selle raamatu mitmes eksemplaaris oma raamatukogudesse nõutama, et laiemal õpilaste hulgal võimalik oleks teda lugeda. Ühtlasi tuleks ka raamatu trükkitoimetajale hra Kampmannile südame

peale panna, et ta aegsasti uue täiendatud ja parandatud trüki eest hakkaks hoolitsema, ning muu seas mõnede kirjutuste autoritele ettepaneks omi töid siluda, parandada ning täiendada. Ka oleks soovida, et edaspidi hra Kampmann enese kirjutused ka äratähendaks, ning neil kirjutustel, mille autorid teadmata, ära tähendaks allika, kust nad pärit. Ülevaatlikuse mõttes oleks see tarvilik.

J. Kents.

Kroonika.

Haridusministeeriumi korraldustest.

Juba läinud poolaastal ilmusid haridusministeeriumi korraldused sagedasti viimsel silmapilgul ja jäid kohtadel pahatihti hiljaks. Nii jõudsid mitmesuguste tähtpäevade mälestamise korraldused paljudesse koolidesse harilikult pärast tähtpäeva ja ei saanud nende täitmisest juttugi olla. Tuttav korraldus kevadise koolitöö lõpetamise kohta, mille täpise pealset täitmist nõuti ja kõrvale jaldujaid kunni sügiseni ähvardati ametist tagandamisega, jõudis koolidesse siis, kui mitmel pool koolitöö lõpp juba määratud, ehk koolitöö lõppenud oli.

Käesoleval poolaastal pole asi ses suhtes paranenud, vaid sellele nähtusele on seltsinud veel teisi: omade korralduste ja lubaduste tagant järele muutmine ja teisendamine, ning püüe koolide sisemist korraldust peensusteni enese kätte koondada—tsentraliseerida.

Alles siis, kui koolides töö juba paar nädalat oli kestnud, saadeti kätte „määrus tunnikava kohta“, mille p. 1. teatab: „juurelisatud tunnikava pannakse kohe maksma nelja esimese õppeaasta kohta kõigis avalikkudes ja erakeskkoolides“. Koolides sünnitas see määrus segadusi ja tõsist nurinat: õppejõud on palgatud, tunnid jagatud, töö alanud ja nüüd—tuleb kõik segi visata.

Jättes kõrvale küsimuse, kas ja kui palju uued tunnikavad endistest paremad, ei saa siiski nõus olla niisuguse maksmapanemise viisiga. Isegi Saksa võimud asusid kooli ümber looma suvel, õppetöö vahe ajal. Need kabinetist tulnud tunnikavad ühes neile järgnevate õppekavadega oleks võinud väga hästi tänavuse kooliaasta kestes olla mittedunduslikud. Neid oleks tulnud läbisõeluda ajakirjanduses, koosolekuil jne. Ja alles siis, kui koolikorralduse põhijooned seadusandliselt kindlaks määratud, oleks võidud asuda nende lõpulikule kokkuseadmisele ja maksmapanemisele. Kui aga ministeerium tingimata tarvilikuks pidas koolidesse teatavat ühtlust tuua, siis oleks ta vastavad korraldused pidanud tegema juba aegsasti.

Samuti pole selge, kuhu on sihitud haridusministeeriumi teine korraldus („Kasvatus“ № 3, ametl. osa, lhk. 43), mille järele keskkoolides ei registreerita kõrvaklasse, mis vastavad seitsmele alamale õppeaastale. Avandlik algkool on alles neljaaastane, keskkoolide kõrvaklasse võib avada kaheksandast õppeaastast algades. Tekkib küsimus, kuhu peavad minema õpilased, kes 5, 6, 7. aastat koolis käivad, kui olevais klasses ruumi ei jätku ja kohal ei juhtu olema endiseid vene-tüübilisi kõrgemaid algkooli. Et õpilastelt koolipääsemise võimaluse äravõtmisega ühtluskooli mõtet teostataks, seda võib ainult haridusministeerium arvata. Meie arvates peaks haridusministeerium püüdma võimaldada kooliskäimise kõigile õppehülmulistele ja selleks ära kasutama kõik teed, aga mitte takistama koolide ega klasside avamist. Ministeeriumil peaks seda vähem põhjust ja õigust olema sarnaseid korraldusi teha, et meil on ainult omavalitsuste ja era keskkoolid. Riik maksab ainult keskkoolide õpetajate palgad ja rahvakooli õpetajaile (vähemalt on lubatud) elu-

kalliduslisa. Isegi äärmise kokkuhoidmise mõttes peaks olema piinlik uute klasside vastu olla, kui need kohtadel tarvilikud on ja ülespidaja leidub, sest riigi hariduskulud on minimaalsed.

Täitsa otstarbekohatu on korraldus, mille järele küpsus- ja täiendus-eksamid tulevad teha õpetajate seminaaride juures, pealegi kolm korda õppeaasta jooksul. Meie seminaarid asutati alles tänavu. Nad pole veel jõudnud endid tarviliselt korraldada. Eeskujulikust tööst, nagu seda seminaaridelt peab nõudma, ei saa juttugi olla. Ja nüüd — alaline eksamite korraldamine. Seminaarides pole veel kõigi keskkooli airrete õpetajaidki, aga eksamineerida tuleb kõigis ainetes gümnaasiumi ja realkooli eeskävade järele. Kas ei oleks sellepärast olnud otstarbekohasem tähendatud eksamite jaoks luua keskkooli õpetajaist erikommisjon, kui ei tahetud neid jätta keskkoolide hooleks. Seminaaride juures võiksid olla ainult kutseeksamid õpetajaile.

Arusaamatusi on tekitatud ka suviste keskkooli õpetajate kursuslaste seas. Neile lubati ühes õigusega keskkoolis õpetada ka kõrgemat palka maksta, mida senni pole tehtud. Võib olla, leidis ministeerium, et kursused ei täitnud lootusi, kuid siis ärgu kutsutagu nende kuulajaid nüüd keskkoolidesse, ärgu tehtagu neile etteheiteid (v. min. üleskutsse). Leitakse aga võimaliku olevat neid tööle rakendada, siis tuleks vististi täita ka endised lubadused.

Õpetajate palga küsimus.

Haridusministeerium on heaks arvanud Asut. Kogus vastuvõetud õpetajate palgaseadusest nii aru saada ja teda nii „seletada“, et aja eest 1. nov. 1918. kuni 1. juul. 1919., tuleb maksta õpetajaile ainult põhi- ja lisapalk (ilma elukalliduslisata), neist 25% maha arvates, ja on omad korraldused teinud sellele vastavalt.

Nii saaksid siis neis maakondes, kus õpetajate palgad läinud poolaastal olid normeerimata ja neile teatavad summad maksti ainult palga arvel, kõrgema haridusega noored õpetajad 375 m., kutseta õpetajad — 130 marka kuus ja korteri! Oma „seletuse“ põhjendada ministeerium palgaseaduse § 15. ja märkuse peale, mida tulla nii mõista, et neis on jutt ainult palga normidest, aga mitte elukalliduslisast, kuna § 1. järele õpetaja palk seisab koos põhi- ja lisapalgast ning korterirahast.

Selle juures ei võta ministeerium nähtavasti arvesse, et § 6. järele õpetajate kuupalga hulka kuulub: põhipalk, lisapalk, elukalliduslisa ja korteriraha; et seaduse arutamisel elukalliduslisa põhipalgast eraldamise ettepanijad temast aru said, kui palga osast; et Asut. Kogu otsustas — selle seaduse arutamise puhul — õpetajate palganormid viia kokkukõlla kõigi teiste riigi ametnikkude palkadega. Või usub haridusminister tõesti, et eeltoodud palganormid on kokkukõlas teiste ametnikkude palkadega? ehk arvab ta, et kevadest saadik on elu üle poole kallimaks läinud? Meie teada ei saanud õpetajad läinud poolaastal pea sugugi odavamalt ära elada kui praegu, sest toiduainete hinnad olid umbes samasugused.

Õpetajate ringkonnast on kahtlust avaldatud, kas seda salapäraselt elukalliduslisa millest keegi ei tea, mille lisa ta õieti on, üleüldse hakataksegi maksma, sest palgaseaduses pole öeldud, mis ajast teda maksta tuleks: seaduse § 15 ütleb: „selles määruuses tähendatud palga normid hakkavad maksma 1. juulist 1919. a., aga elukalliduslisa pole ju palk! Samati pole näha, millal ja mis aja eest hakatakse maksma perekonna toetusraha. Ei ole ka koolijuhatajail vististe loota mingit tasu juhatus eest (§ 8. järele), sest peale tähtaja pole määruusest näha, kes tasu peab maksma. Ja kui pole maksjat, siis teda ju ei saa!

Nagu eeltoodust näha, on õpetajate palgaseadus Asutavas Kogus vägipulga vedamise tõttu kujunenud niisuguseks, et ta „seletamiseks“ palju võimalusi annab, ja haridusministeeriumis on hakatud teda „seletama“ nii, kuidas ta õpetajaile kõige vähem vastuvõetav, mispärast uuedki üllatused võimata pole.

Hiljuti andsid mõned Asut. Kogu liikmed (A. Veidermann, V. Päts, E. Nipmann ja J. Piiskar) Asutavale Kogule selgitava paranduse, mille järele § 15. märkus ka elukalliduslisa kohta oleks käinud, aga Asutava Kogu enamus, kellele nähtavasti meeldib ministri-sotsialisti palkasidkärpiv „seletus“, lükkas akl. Schulbachi ettepanekul paranduse tagasi.

Eeltoodud tõsiasiad näitavad, kuidas haridusministeerium ja Asutava Kogu enamus hindab õpetajate sennist tööd. Siit tuleb õpetajail tahes või tahtmata teha tarvilikka järeldusi.

Kes valib õpetajate esitajad haridusnõukogusse?

Tallinna Õpetajate Seltsi poole pööras linna haridusosakonna juhataja ettepanekuga, korraldada kõigi kohalikkude õpetajate koosolek ja valida seal kaks esitajat linna haridusnõukokku. T. O. S, kui kutseühing, leidis, et haridusnõukogus võivad olla õpetajate esitajaks ainult õpetajate kutseühingu asemikud, jättis üldise koosoleku kokku kutsutama ja valis esitajad oma liikmete koosolekul. Sellega ei olnud rahul Saksa Õpet. Selts ja saatis linna koolivalitsusele protestikirja, milles nõudis oma liikmetele valimisest osavõtmise võimaldamist. Haridusosakonna järeloküsimise peale seletas haridusministeerium, et maksva koolivalitsuse korralduse mõttes tulla asemikud haridusnõukokku valida kõigi õpetajate ühisel koosolekul. Valimiskoosolek pidi olema 30. oktoobril.

Omavalitsuse koosolekul 29. okt. arutas Tallinna Õpetajate Selts tekkinud seisukorda ja võttis vastu suure häälteenamusega järgmise otsuse: „Tallinna Õpetajate selts, kui kutseühing, kelle liikmeks võivad olla ja viimse kongressi otsuse järele on moraaliselt kohustatud olema kõik õpetajad, jääb oma 28. sept. s. a. võetud seisukohale, et õpetajate esitajaks linna haridusnõukogus võivad olla ainult kutseühinguks koondunud õpetajate esitajad. Selts on omad esitajad valinud 28. sept. ja ei võta osa mingisugusest esitajate valimisest, mis on korraldatud ehk korraldatakse väljaspool seltsi. Selle otsusega tuleb tutvustada kohalikka rahvuslisi — Saksa, Vene — õpetajate seltsi ja õpetajaid, kes ilmuvad 30. okt. haridusosakonna poolt korraldatavale valimiskoosolekule“.

Tähendatud valimiskoosolekul ühinesid Saksa ja Vene rahvusest õpetajad Tallinna Õpet. Seltsi seisukohaga ja uued valimised jäid pidamata. Loodetavasti on sellega vahejuhtumine lahendatud.

Mitmeaastane peab olema algkool?

Asutava Kogu hariduskomisjioon asus algkooli-seaduse eelnõu kolmandal lugemisel seisukohale, et algkooli, s. o. ühtluskooli esimese astme, kursus peaks kestma 6 aastat ja võimaldama lõpetajaile otsekohe ülemineku kesk- ja kutsekooli. Neile õpilastele, kes ei lähe keskega kutsekooli, oleks sunduslik kaheaastane täienduskool alghariduse lõpuleviimiseks. Seega peaks iga tulevane Eesti kodanik vähemalt kaheksa aastat sunduslikult koolis käima.

Püüe rahvakooli kursust laiendada ja sunduslikku kooliaega pikendada on meie juures täiesti arusaadav ja loomulik. Meie, kui väikerahvas, kellel igal sammul tuleb kokku puutuda teiste rahvastega, peame iseäralikku hoolt kandma rahvahariduse tõstmise eest. Meie oleme sunnitud juba rahvakooli mahutama aineid, mida ei leidu suurrahvaste vastavais kooles; peame, näit., naabrirahvaste keeli tundma õppima juba rahva-

koolis jne. Nii ei saa siis kaheksaastast rahvakooli kursust sugugi ülearu pikaks lugeda.

Et üleminek keskkooli sünnib juba kuuendama õpeaasta järele, siis jääb keskkoolidele, mille kursused vististe ka kuueaastane oleks, küllalt aega ja võimalust omi eriülesandeid ja sihte õpetamises saavutada, ega tarvitse rahvakool olla mingiks „ettevalmistuskooliks“ keskkoolile, vaid võib töötada enese otstarbe kohaselt. Pealegi võimaldab täienduskool nende ainete käsitamise, mis ühtluskooli kavasse ei mahu.

Teatavasti asub aga haridusministeerium teisel seisukohal. Tema sennised korraldused on tehtud silmaspidades seitsmeaastast alg- ja viieaastast keskkooli. Nii töötab see küsimus Asutavas Kogus saada tülikäsimuseks. Oleks soovitatav, et ta kohta õpetajate ringkonnast sõna võetaks ja teda kõigekülgselt valgustataks.

Noorsoo liikumine

on Eestis senni veel koguni lapsekingades. Tema elustamiseks koolist lahkunud noorte seas on tehtud ainult üksikuid katseid, millel puudub laialisem ulatus ja suurem mõju.

Ei ole palju kaugemale jõudnud ka õppiv noorsugu. Siingi aetakse alles esimesi sihte, otsitakse teid ja radu. Kuid siin on liikumisele siiski juba kindel alus pandud. On peetud rida koosolekuid, kongresse, asutatud organisatsioone . . .

1. Ühena lülina õppiva noorsoo liikumises teenib tähelepanu Tallinnas 12. okt. s. a. peetud II Harjumaal õppiva noorsoo kongress, kui pealinna õppiva noorsoo meelevolu, vaadete, püüete väljendaja.

Kongressi meelevolust kõlas läbi põhihelina enesearevustus, rahuldatus, otsimine; näis nagu oleks kõikuma löönud usk enestesse, mis harilikult noori vaimustab, nende püüdeid tiivustab.

Ei rahuldanud kongressist osavõtvaid noori kevadel Tartus peetud ülemaaline noorsoo kongress, ei seal vastuvõetud alustel loodud organisatsioonid (klassi- ja koolikomiteed), kus „tehtavat ainult suuri sõnu“, aga ei olla „tõsist tööd“; ei rahuldanud ka „Ludismaa“ sennisel kujul. Kaheldi isegi praeguse ülemaalse keskkorralduse otstarbekohasuse juures. Soovitati vabalt koonduda huvidekohaseks tegevuseks ja luua selleks vastavad koolidevahelised organisatsioonid. Noorsoo liikumise üleüldiseks juhtijaks Harjumaal asutati kongressil uus keskorgan — Keskliit, kelle esimesteks ülesanneteks, seati organiseerimistöö ja korteri — ühiskodu — soetamine.

Nii on siis pealinna õppiv noorsugu tunnistanud otstarbekohatuks katse, korraldada ja juhtida noorsoo liikumist hoopis teiste ülesannete jaoks ellukutsutud poolametlike klassi- ja koolikomiteede kaudu. Ja seda täie õigusega. Need asutused on sisuliselt osa koolikorraldusest ja niisugustena on neil teatavad ülesanded, mida nad ka otstarbekohase korralduse juures võivad täita ja mispärast neid kongressil just õpetajate poolt kaitsti. Sell teel kutsutakse õpilased osavõtma kooliadministratsioonist, usaldates teatavad ülesanded eeltähendatud komiteede hooleks.

Kuid liialdada nendega ei tuleks, sest nende kaudu tuuakse kooli — õpilaste ja õpetajate vahele — tahes või tahtmata teatav ametlikkus. Vastastikuse tutvunemise ja liginemise mõttes on tarvilik, nagu ka kongressil toonitati, et õpilased, õpetajad ja koolijuhatus üksteisega läbi käiksid ilma vahemeesteta.

Teiselt poolt näib noortes maad võtvat tung tõsisema iseseisva tegevuse järele. Kool neid ses suhtes nähtavasti täielikult ei rahulda, nagu ta kunagi pole rahuldanud noorsoo nõudlikumat osa. Väljaspool kooli muutub aga tegutsemine tihti „sõnadetegemiseks“, mis samuti ei rahulda. On vaja juhtivat, aitavat kätt, mida peaksid pakkuma õpetajad. Seda

toonitati kongressil ühemeelselt, nagu ka seda, et õpetajad omas enamuses on senni jäänud kõrvaltaatajajaks ja ainult vähesed neist on kaasa läinud noortega. Ka mujalt kuulduvad noorte ringkonnast sarnased hääled. Näib olevat sündinud või sündimas muutus õpilaste vaates õpetajate peale, nende vahekorras üleüldse.

Õpetaja ja õpilane olid endises koolis harilikult kaks vastast poolt, kes tihti teineteisega sõjajalal. Loomulikult ei sobinud siis nende vahel ligem tutvus, läbikäimine, usaldus. Õpilaste huvid ja püüded väljaspool kooli olid surutud põranda alla. Nende ringidesse pääsid õpetajaist ainult üksikud. Nüüd kutsuvad aga noored avalikult ja otsekoheselt õpetajaid osavõtma eneste kavatsusist — tahetakse heameelega näha õpetajaid eneste keskel ka väljaspool ametlikku koolitööd.

Nähtavasti on Eesti õpetaja juba osanud luua koolis märksa tervema õhkkonna ja võita õpilaste usalduse.

Lutest vahekordadest järgnevad tõsised ülesanded õpetajaile: õpilaste poolt sirutatud käsi ei tohi õhku rippuma jääda. Õpetaja-kasvataja peaks olema tõsiseks sõbraks omile õpilasile ka väljaspool kooli. Ta peaks oskama osavõtta kõikidest nende rõõmudest ja mureddest. Ja siin võib juhtuda, et oma kõige parema tahtmise vastu liikumisele enam kahju kui kasu tuuakse. Juha kongressil tähendas keegi õpetajaist, et koolikomiteed olla väga hea harjutus disciplineerimiseks, parlamenditamiseks. Kui hakatakse noorsoo organisatsioonides õpetama, juhatama, siis tuuakse neisse enesega kaasa külma õhku, mis hävitab noore taime, ja varsti peaksid õpilased jälle tunnistama — ei rahulda. Mitte õpetajaid kui õpetajaid pole noortele tarvis, vaid kui vanemaid, enam kogenud ja vilunud sõpru, kes oskaksid noortest arusaada, nendega ühes ise noored olla. Õpetajail tuleb põhjalikult tutvuneda noorsoo liikumisega meil ja teistes maades, tuleb tabada selle liikumise hinge ja anduda talle täielikult, ainult siis on nad tarvilikud ja soovitavad kaastöölised noorsoole.

* * *

2. Noorsoo karskusliikumine näib Eesti Karskusseltside Keskoimkonna noorte agarate tegelaste kaasabil ja virgutusel arenema hakkavat. Mõni nädal tagasi asutati Tartus Noorsoo karskuse ühendus, kelle liigete arv juba paari nädalaga üle 400 tõusis. Novembri algul asutati samalaadiline ühendus Tallinnas, kus esimesel koosolekul üle 50 liikme vastu võeti. Ka teistes linnades kavatsetakse ligemal ajal noorte karskus-koosolekud ära pidada ja organisatsioonid ellu kutsuda.

J. P.

Pärnumaa Õpetajate Liit.

(Kokkuvõte 1918. a aruande järele).

Varsti pärast Venemaa revolutsiooni puhkemist asusid Pärnumaa õpetajad endid organiseerima. Esimene suurem koosolek oli 5. aprillil 1917. a., kus otsustati asutada Pärnumaa Õpetajate Selts ja valiti eeltöödeks komisjon, kelle kutsel peeti 29. ja 30. aprillil Pärnus maakonna Eesti õpetajate koosolek, kus Tartu I Eesti õpetajate kongressi soovitusel otsustati ellu kutsuda maakonnas õpetajate rühmad, kes ühineksid maakonna liiduks. Sel koosolekul võeti vastu Liidu põhikirja peajooned ja valiti ajutine juhatus, kelle liikmeiks said: K. Klaassen, M. Meyer, J. Piiskar, A. Raud ja S. Tarkpea. Esitajajaks Keskliitu valiti: O. Gustavson, Al. Hansschmidt, O. Mälk, J. Piiskar ja A. Ratnik.

Suvi kulus peaasjalikult organiseerimistööks. Maakonna valitsuse haridusosakonnaga koos korraldati sel suvel paarinädalased kursused õpeta-

jaile, millest osavõttis üle saja õpetaja. Ettelugemisi pidasid J. Aavik — Eesti keelest, M. Kampmann — Kodumaa tundmisest ja Eesti keele õpetamisest, J. Piiper — loodusloost, S. Talvik — tervishoiust, kuna A. Öunapuu võimlemist õpetas teoreetiliselt ja praktiliselt. Peale nende esinesid mitmed kohalikud jõud üksikute loengutega.

Aasta lõpul, kui enamlased Eestis võimule pääsivad, asus Liit jätkama kohaliku haridusosakonna poolt kavatsatud kursuste eeltöid. Need kursused peeti 2—6. jaan. 1918. Osavõtjaid üle 90. Ettelugemisi pidasid kohalikud jõud: J. Kopvillem — keemiast, O. Mälk — hingeteadusest, J. Piiskar — Eesti rahva ajaloo ja J. Port — taime ehitusest. Öhtuti arutati algkoolide õppekava ja õpetajate organiseerimisküsimust.

Liidu asemikkude kogu aastakoosolek peeti 6. jaan. Otsustati nõuda selleaegselt enamliselt koolivalitsuselt, et õpetajaid ametisse seataks ja lahti lastaks ainult Liidu juhatare nõusolekul. Tegelikku tagajärge sellel sammul ei olnud, sest enamlased olid küll nõus, aga pidid varsti lahkuma Saksa okupatsiooni-võimude eest.

Liidu tegevuskavasse võeti sellel koosolekul muu seas: raamatukogu asutamine, kihutustöö emakeelse kooli heaks, õpetajate vastastikuse läbikäimise elustamine j. m.

Liidu juhatusesse valiti: J. Järve, J. Kopvillem, J. Laas, A. Luts, J. Piiskar, J. Roots ja S. Tarkpea; neile asemikkudeks: Th. Lüdig, M. Meyer ja J. Port; esitajaiks Keskliitu: O. Gustavson, Aug. Hansschmidt, O. Mälk, J. Piiskar ja T. Tilk.

Koolipäev. Märtsikuul kavatses Liit toimepanna ülemaakonnalise koolipäeva, kus võimalikult igas koolimajas, vähemalt igas vallas oleks kõneldud emakeelse uuenduskooli tähendusest ja selgitatud meie rahvakooli päevaküsimusi. Saksa vägede maaletulek tõmbas viimisel silmapilgul kavatsusest kriipsu läbi.

Rahvalikud loengud korraldas Liit Pärnus jaanuarist kuni kevadeni, kolm öhtut nädalas 2—3 loenguga. Alalisi kuulajaid oli üle 50. Lugesid: J. Järve — Eesti kirjandusest, J. Piiskar — Eesti rahva ajaloo, O. Mälk — Prantsuse revolutsioonist, M. Madisson — taevakehadest, J. Kopvillem — keemilisest tehnoloogiast ja J. Port — taimeteadusest.

Suvekursused õpetajaile olid tähtsamaks Liidu ettevõtteks sellel aastal. Erakordiste olude tõttu (okupatsiooni aeg) tegi palju raskust luba nõutamine ja lektorite leidmine, mispärast esialgseid kavatsusi tuli muuta ja kärpida. Ainete rohkuse ja mitmekesisuse asemel püüti neid siis käsitada põhjalikumalt ja ühendada praktiliste harjutustega. Öpetusandjaiks olid: A. Hyppönen ja A. Öunapuu — füüsiline kasvatus, võimlemine, mängud; P. Kogermann — Geoloogia; J. Port — looduse ühiskonnad, ekskursioonid, praktilised tööd taimeteaduse alal; J. Piiskar — rahvakooli korraldus; Kr. Raud — joonistamine (teoreetiliselt ja praktiliselt); S. Talvik — toitmine ja J. Vares — peaaegu. Kursused kestsivad 17. juunist 6. juulini. Töötati 140 tundi, neist ligi pool praktiliste harjutuste näol. Kulused oli 2386 rbl., millest suurem osa rühmade poolt kanti. Osavõtjate arv ulatas sajani. Mõne rühma piirkonnast olid ilmunud peaaegu kõik õpetajad, teiste poolt — ainult üksikud.

Kursuste ajal võeti üles õpetajate lastele, kes linnas koolis käivad, ühiselumaja asutamise küsimus. Et aga Eesti keskkoolidele Saksa võimude poolt töö algamiseks luba ei antud, siis pidid eeltööd pooleli jääma ja anti ruumid käest ära. Samuti oli päevakorral õpetajate kodu, s. o. Liidu korteri küsimus, mis aga senni kohaste ruumide puudusel teostamata on pidanud jääma.

Raamatukogu asutama hakates oli Liidul eesmärgiks luua kasvatuseliseks keskraamatukogu ja selle juure eeskujulikuks õppe-ning käsiraamatute ja õppeabinõude kogud. Raamatuturu praeguse seisukorra

tõttu ja osalt ka raha puudusel võidi muretseda raamatukogusse ainult umbes 100 köidet. Peale selle on aga õpetajail tarvitada endise pedagoogika seltsi raamatukogu ja inspektori poolt asutatud n. n. „raioni“ raamatukogu, mõlemad venekeelsed ja kaunis arvrikkad.

Asemikkude kogu kaudu on Liit alalises ühenduses olnud rühmadega. Saksa võimude surve ajal, kus pea võimata oli jätkata organiseerimis- ja korraldamistööd, peeti siiski peaaegu igas kuus asemikkudekogu koosolek, kus peaaesjalikult päevasündmuste üle, mis õpetajaisse ja koolisse puutusid, mõtteid vahetati ja neid hinnati. Sel teel oli võimalik nii mõndagi võimumeeste kavatsust halvata, näit. jäeti esialgne kursuste kavatsus hiljem kõrvale.

Ka märgukirjadega on Liit tarbekorral esinenud. Nii soovitati õpetajaile Saksa võimu raugemise puhul kohe endised õppekavad tarvitusele võtta ja loobuda okupatsiooni-aegseist korraldusist. Maakonna koolivalitsuselt nõuti paremat korraldust õpetajaile palga maksimises, uusi palganorme ja võlguolevate palkade kiiret väljamaksmist ning õpetajate ametissepanemist ja lahtilaskmist Liidu juhatuse nõusolekul. Samuti püüti kaasa mõjuda õpetajate mobilisatsioonist vabastamiseks ja nende vahekorra reguleerimiseks kaitseliiduga, milles ka teatavaid tagajärgi saavutati.

Raamatukaupluse asutas Liit 1918. aasta sügisel, et muretseda võimalikult odavalt õpetajaile ja õpilastele koolitarbeid ja kirjandust. Et aga Liit Saksa võimude poolt kinnitamata jäeti, polnud võimalik seda ettevõtet otse Liidu nimel läbiviia, kuna pealegi kassa tühi oli. Asutati siis õpetajate ringkonnas osühisus „Liit“ sajamargaliste osamaksudega ja alati tegevust mõnesaja-margalise kapitaliga. Tegevus laienes kiiresti, erakordsete olude peale vaatamata.

Pärnumaa õpetajate päevadega, mis peeti 29. ja 30. detsembril, lõppes läinud tegevusaasta. Esimisel päeval arutati koolisse puutuvaid küsimusi, kuna teisel päeval õpetajaid puutuvad ja organisatsioonilised küsimused kõne all olid.

Koolikorralduse kohta seati üles järgmised juhtmõtted: meie tulevikukool olgu üleüldishariduslik ilmalik ühtluskool, maksuta kõigil astmeil ja kõigile sunduslik 6—8 aastase õppekursuse piirides. Teda tuleb teostama hakata juba järgmisel õppeaastal. Lapsed tulgu kooli 8 aastasel, kus juures võimalus jäägu kohalikkude olude nõudel kooliastumise vana-dust ühe aasta võrra muuta. Kooliaastal kestku õpetus linnas ja maal vähemalt 8 kuud. Ühes koolisundusega tuleb korraldada koolitealiste laste töökaitset, toetada kehvade vanemate lapsi maksuta koolitarvete, riiete, jalanõude ja toidu muretsemisega, et võimaldada kõigile lastele kooliskäimist.

Iga kooli juures peaks olema eestikeelne raamatukogu õpilaste tarvis. Selleks peaks juba tänapäev maakonna haridusosakonna eelarvesse võetama iga kooli jaoks vähemalt 300 marka. Peale selle peaksid vallad ja haridusseltsid omalt poolt raamatukogusid toetama. Raamatute lugeda-andmine tuleb nõnda korraldada, et kergesti ülevaate saaks, mis-suguseid raamatuid ja kui palju loetakse, kes õpilastest ja mida loeb.

Edasiharimiskool on praeguse puuduliku alghariduse juures hädasti tarvilik ja tuleb tema asutamiskatseid igapidi toetada. Samuti tuleks ametisse panna mõned rändavad lektorid, kes hakkaksid korraldama süstemaatilisi kursuseid ja loenguid noorsoole.

Õpetajate seisukorda arutades jõuti järgmisile otsuseile: et iga õpetajal oleks võimalus isikuväärilist ülespidamist saada ja selle juures enese edasiharimise ja täiendamise eest hoolitseda, selleks tuleb kõigile õpetajaile määrata maa asemel rahapalk. Iga kooli juures peaks aga olema umbes üks tiin haritavat maad iga õpetaja jaoks. Tarbeainete hindadega

võrreldes peaks kuupalga alamäär olema 500 marka. Vanemaile õpetajaile tuleks maksta palga lisa.

Valdadelt veel saadaoleva palga asjus peaks koolivalitsus samme astuma, et see palk 20. jaan. 1920. a. ära makstaks, sest pea kõigil õpetajail on mitme kuu palk saamata ja nende aineeline seisukord selle tõttu raske.

Õpetajate hariduse täiendamiseks tuleks korraldada suvel pikemaajalisel kursused, kus teoreetiliselt ja praktiliselt läbivõetaks ained, mida algkoolis õpetatakse. Kursused olgu sunduslikud eeskätt kutseta õpetajaile. Peale selle tuleks saata õpetajaid väljamaa kooliolusid tundma õppima ja neile selleks muretseda abiraha.

Õpetajate organisatsioonid peaksid kindlamini, kui senni, liituma ühiseks koguks, kelle arvamisel oleks teatav mõju hariduslike küsimuste lahendamisel.

Ülemannes käesoleva silmapilgu hindamisele (enamlaste peale tunnimine) soovitati jääda oma töö juure viimseni võimaluseni.

Aasta koosoleku pidas asemikkude kogu 30. detsembril. Võeti vastu kassa aruanne, mille järele Liidu tulud ulatavad 4238 margani ja kulud 3144 margani, ülejääk 1094 marka. Eelarve (1919. a.) on 2494 margaga tasakaalus.

Valiti: Liidu juhatusesse: Aug. Hansschmidt, J. Janson, O. Mälk, J. Mühlbach, J. Piiskar, A. Podrätsik, J. Port, S. Tarkpea ja M. Tuisk; kandidatideks: G. Jürvetson, J. Kornfeldt ja J. Roots; esitajaiks Keskliitu: O. Gustavson, O. Mälk, J. Piiskar ja M. Tuisk.

Liidu liikmeks olid 10 maakonnas asuvat rühma: Audru, Haliste-Karksi, Heademeeste, Jakobi, Mihkli, Pärnu, Saarde, Tori, Tõstamaa ja Väandra. Nende ümber oli koondunud 186 õpetajat, kuna maakonnas 276 Eesti õpetajat töötas. Nii oli siis kolmas osa õpetajaid aruande aasta lõpuni organisatsioonidest eemale jäänud!

Ühistunne näib meie õpetajail veel nõrk olevat. Iseäranis selgelt tuli see ilmsiks okupatsiooni päivil, kus osa õpetajaid täitsa ignoreeris ühiseid püüdeid ja sai selleaegiste võimude tööriistaks, heaks kiites meie rahvakooli vägistamist. Leidus isegi isikuid, kes ametist lahtilastud õpetajate kohtadele asusid! Õnneks oli neid vähe.

Tänavu (1919 a.) näib organiseerimistööst siiski edenevat ja ühistunne kasvavat, nii et aasta lõpuks vististi kaugelt suurem osa õpetajaid juba rühmade ümber on koondunud. Ka arusaamine omist ülesandeist on kasvamas. Seda näitavad muu seas Liidu asemikkude kogu ja ka õpetajate ühemeelsed otsused — muuta Liit kutseühinguks.

Suuremaid kavatsusi Liit tänavu teostada pole saanud, sest juhatuse liikmed on olnud koormatud mitmesuguste teiste töödega ja viibisid suvel peaaegu kõik väljaspool Pärnut. Teatav osa tööjõudu kulub kaupluse arendamiseks, mis senni rahuloldavalt on töötanud, kuigi sisseostu võimalused äärmiselt rasked. Esimise poolaasta puhtast kasust võidi määrata Liidule tarvitamiseks 1000 marka ja kohalikele õpilaste organisatsioonidele 500 marka.

Rühmade tegevust üksikult vaadeldes ja nende aruandeid lehitsedes paistab selgesti, et 1918. aasta nende peale laastavalt on mõjunud. Hulk liikmeid on ametist lahti lastud, veel rohkem õpetajaid rühmadest eemale jäänud. Mitmed rühmad on peaaegu täiesti hävitatud. Ainult mõnel rühmal on korda läinud energiliste eestvõtjate ja osalt ehk ka vähema surve tõttu elavamalt tegevust avaldada. Teiste aruanded räägivad purustatud kavatsustest.

Audru rühm asutati alles 1918. a. Tegevuseks oli peaaesjalikult tegelikkude kooliküsimuste ühine arutamine. Loengud tervishoiust ja ajaloost jäid välise surve tõttu pidamata.

Halliste-Karksi rühma piirkonnas edenes ühinemine väga visalt. Ei jõutud sellepärast aruande aastal ka korraldustööst kaugemale. Raamatukogu jäi raha puudusel asutamata. Surve oli tuntav.

Heademeeste rühm laastati Saksa võimude poolt täiesti ära: mitmed liikmed arreteeriti, teised tagandati ametist. Ei saadud seal selle, pärast hiljemgi rühmale elu sisse, üksikute liigete energilisest püüdest hoolimata. Umbes kakskolmandikku õpetajaist jäi kõrvaltvaatajaks.

Jakobi rühm töötas hoogsalt. Koosolekuil kanti ette rida referaate (Haridus ja kool, võimlemise korraldus meie koolis, rahvakool Saksamaal, meie vallakoolid, Baltimaa tulevik Saksa riigimeeste valgustusel j. t.) ja arutati läbi rida tegelikka koolielu nähtusi.

Kevadel peeti rühma korraldusel ühine lastepidu, mille sissetulek läks vallakoolide raamatukogude heaks. Peale selle pandi toime kaks pidu, mille sissetulekud tarvitati: raamatukogu asutamiseks, õpetajate kursuste ja teiste Liidu ettevõtete toetamiseks. Ka kursustest osavõtjatele liikmeile määrati toetusraha. Sügisel avati õpetajate poolt mitme kooli juures noorsoole õhtused ettelugemised, mis tahavad olla edasiharimiskooli alguseks.

Mihkli rühma tegevus oli välise surve tõttu ja osalt ka tegelaste puudusel piiratud korraldustööga ja hädalisemate koolielu nähtuste arutamisega.

Pärnu rühm, arvuliselt kõige suurem, ei või kiidelda töö rohkusega. Tema liigete hulgast oli suurem osa Liidu tegelasi, mispärast iseseisva töö jaoks tegelased puudusid. Tuntav osa õpetajaid ei arvanud heaks liikmeks astudagi. Tulid siin ilmsiks muu seas ka inspektorite paljaste-poliitika tagajärjed: uus „võim“ leidis teatava osa sõnakuulelikka käsilisi, keda vahel isegi teiste vastu välja mängiti. Ka oli raske otse „võimude“ silma all midagi ette võtta. Koosolekuil arutati harilikult koolitöö ühtlustamisesse puutuvaid küsimusi. Rühma liigete enamus on siiski kõigile Liidu ettevõtetele kaasa aidanud.

Saarde rühm asutati küll võrdlemisi hilja, kuid tegelastel on korda läinud juba kõik oma piirkonna õpetajad võita liikmeiks, mis laseb loota edukat tegevust tulevikus.

Tori rühm on iseäraliku tähelepanu pühendanud kasvatus- ja õpetamise küsimustele. Sagedastel koosolekutel on läbiarutatud hulk tegelikka küsimusi, mitmeid neist käsitatud põhjalikumalt, näit. Eesti keel ja Eesti kool, kodumaa tundmine, loodus — kasvatusabinõu, rehkendamise õpetus jm.

Tõstamaa rühmas on energiliselt töötatud. Liikmeiks olid kõik õpetajad ja peale selle veel paar endist õpetajat. Omi liikmeid on rühm aineliselt toetanud (laenudega), mis korratu palgamaksmise tõttu hädapärasest tarvilik. Rühm asus süstemaatiliselt kooliküsimusi arutama, aga väline surve tegi sellele lõpu, nagu ka teostamata jäi sellel aastal raamatukogu asutamine, kursuste toimepanemine, ja kodulaste õpetuse korraldus.

Vändra selts on edukalt tegev olnud, mida suur koosolekute arv (15) juba näitab. Tal on raamatukogu asutatud. Üleüldishariduslised kursused täiskasvanutele jäid välise surve tõttu avamata. Ligi pooled õpetajaist ei ole aga heaks arvanud liikmeks astuda.

Kokkuvõte rühmade 1918. a. aruannetest:

Rühma nime	Liigete arv	Ametist kõrvaldatud	Õpetajate arv rühma piirkonnas	Koosolekuid peetud	Sissetulek (markades)	Liikmeraha	Pidudest	Väljaminek	Maakonna Liidule	Rühma va-randus
Audru	11	—	17	4	369	33	336	118	100	251
Halliste	27	4	47	7	959	78	738	775	200	183
Heademeeste	8	6	23	7	424	24	400	384	180	48
Jakobi	18	2	22	9	3086	17	3069	2707	600	379
Mihkli	8	3	11	5	18	18	—	14	—	12
Pärnu	41	9	68	11	119	119	—	83	434	89
Saarde	21	1	20	4	63	63	—	47	—	16
Tori	18	1	21	10	368	28	340	328	300	40
Tõstamaa	15	2	13	8	933	27	843	812	150	662
Vändra	19	1	34	15	670	132	435	340	—	386
	186	29	276	80	7009	539	6161	5608	1964	2066

Sissetuleku-allikaiks on kõigil rühmadel olnud liikmemaks ja pidud. Omalt poolt on rühmad jõudu mööda toetanud Liidu ettevõtteid rahaliselt kui ka kaastööga. On tuntud endid ühise organisatsiooni liigetena, kellel ühised sihid. Ja see annab lootust tuleviku peale. Mingu see lootus täide.

J. P.

Asutava Kogu Hariduskommisjon.

Hariduskommisjoni hääleõiguselisteks liigeteks on Asutava Kogu liikmed, keda Asutav Kogu on valinud, kuid peale valitud liigete võib komisjoni istumistest osa võtta igaüks Asutava Kogu liige. Seda õigust on mõned rahvasaadikud ka tarvitanud. Peale Asutava Kogu liigete võtab ka haridusministeeriumi esitaja komisjoni töödest osa. (Nii on olnud minister Kartau ühel, ülemkoolinõunik Mikkelsaar kuuel, osakondade juhatajad või nende abid: Martinson viieteistkümmel, Grünberg kümnel ja Orgusaar kaheksal koosolekul).

Kommisjoni istumisi 1. oktoobrini on olnud 45. Neil koosolekutel arutati peaaesjalikult kahte tähtsamat seaduse eelnõu: 1) õpetajate palga-seadust ja 2) avalikkude algkoolide seadust.

Mis õpetajate palgaküsimusesse puutub, siis andis õpetajate palga normeerimiseks Asutava Kogu liige N. Kann seaduse eelnõu sisse, millele paar päeva hiljemine ka ministeeriumi poolt väljatöötatud seaduse eelnõu järgnes. Õpetajate palgaseaduse väljatöötamiseks pidas Hariduskommisjon 18 koosolekut. Neist koosolekuist võttis osa mõnikord ka Õpetajate Keskliidu juhatus liige hr. Rumma.

Avalikkude algkoolide seaduse eelnõu tuli ministeeriumi poolt. Senni on sellele eelnõule juba üle kahekümne istumise pühendatud, kuid eelnõu on ainult kahel lugemisel vastu võetud. Loodetavasti jõuab kolmas lugemine paari nädala jooksul lõpule ja siis tuleb ta Asutavas Kogus arutusele.

Haridus-kommisjoni hääleõiguselisteks liigeteks on rahvasaadikud:

1. Sotsiaaldemokraatide rühmast: Asson, Ernits, Nipmann, Uustalu.

2. Sotsialistide-revolutsionääride rühmast: Semper.

3. Tööerakonna rühmast: V. Päts, Veidermann, Mets ja pärast Metsa tagasiastumist — Varik.

4. Rahvaerakonna rühmast: Vestholm, Reintamm, P. Pöld.

5. Kristliku Rahvaerakonna rühmast: N. Kann.

6. Eesti Maarahva Liidu rühmast: Hünerson.

Juhatuses on: Esimees — V. Päts.

Abiesimees — Vestholm.

Kirjatoimetajaks — Ernits.

Abiks — Veidermann, pärast rahvasaadiku

Veidermanni ametist tagasiastumist —
Uustalu.

Istumisi peetakse harilikult 3—4 korda nädalas. Praegu, kus koolitöö alanud, on koosolekud teisipäeval, neljapäeval ja reedel kella 12^{1/2} — 3-ni.

Esimene koosolek oli 24. mail. Komisjon on suve otsa ilma vahetpidamata töötanud, kuid suurem osa tööd seisab veel ees. Hariduskomisjoni auks tuleb tunnistada, et liigete korraldiku kokkutulemise pärast kõik koosolekud on ära peetud, kuna teistes komisjonides selle poolest asi halvem on olnud.

N. K.

Organisatsioonide teated.

Kõigile õpetajaile.

Eesti Õpetajate Keskliidu juhatus teatab sellega õpetajaile järgmist:

1. **Keskliidu asemikkudekogu aastakoosolek** peetakse 28. dets. s. a. Tallinnas, algus kell 11 hom.

Päevakord: Aruanne (1919), tegevuskava ja eelarve 1920 a. jaoks, valimised, Keskliidu põhikirja vastuvõtmine, jooksvad asjad ja läbirääkimised.

2. **Õpetajate päev**, millest võivad osavõtta kõik õpetajad, korraldatakse 29. ja 30. dets. s. a. Tallinnas; algus 29. dets. kell 10 hom.

Eeskavasse on esialgu võetud: a) kooliseadus ja koolikorraldus, b) kooli päevaküsimused, d) õpetajaskonna ligem tegevuskava.

Kooli päevaküsimusi mõeldakse selgitada sellekohaste referaatidega, kuna koolikorralduse kohta ettepanekutega ja aruannetega esineksid kongressil valitud sektsioonide esitajad. Esimese päeva õhtul korraldatakse sõbralik koosviibimine mõttevahetustega päevaküsimuste üle.

Kõik õpetajate päevasse puutuvad soovid teatatagu suusõnal või kirjalikult Keskliidu juhatusel Tallinnas ehk „Kasvatuse“ toimetusele kuni 1. dets. Ühtlasi palutakse aegsasti teatada, kes õpetajaist soovib esineda pikema ettekandega ja mille üle. Osavõtjaile muretsetakse tarbekorraldused.

Elavat osavõtmist lootes

Eesti Õpetajate Keskliidu juhatus.

Kooliseaduste arutamisele otsustas asuda Tallinna Õpetajate Selts omal koosolekul 29. okt.

Esimine koosolek selleks peeti 2. nov., kus V. Päts ja A. Veidermannu algkooli eesaduse eelnõu kohta seletusi andsid. Pikemaid vaieldusi tekitas algkoolis võõraste keelte õpetamise küsimus, mida valustati nii hästi kasvatusteadlisest kui ka praktilisest küljest. Häältaimi-

sel võeti vastu järgmine otsus: kuueaastases algkoolis tuleks õpetada kahte võõrast keelt (52 häält poolt), neist ühte mittedunduslikuna õppeainena (30 häält poolt). Ettepanek — algkoolis ainult ühte võõrast keelt õpetada, sai 11 häält poolt.

Algkoolideseaduse põhjalikumaks läbiarutamiseks ja järgmistele koosolekutele ettepanekute väljatöötamiseks valiti viie liikmeline komisjon, kuhu said õpetajad Kuks, Kärk, Koljo, Reinok ja Talts.

Tallinna Õppiva noorsoo seas näikse organiseerimistööd kaunis energiliselt tehtavat. On käimas, nagu „Vaba Sõnast“ näha, väiksete kooliringide koondamine koolivahelisteks n. n. ühiringideks, nagu seda soovitas II. Harjumaa õppiva noorsoo kongress.

Ka rahvusvaheliselt näib asi edenevat. 16. okt. oodatakse Soome, Rootsi ja Daani noorsoo organisatsioonide esitajaid Tallinna, et ühiselt nõu pidada suvisel põhjamaade noorsoo kongressil kavatsetud ühise ajakirja „Concordia“ väljaandmise üle. — Ajakiri ilmuks Soome-Rootsi-Eesti keeles.

Väike ülesanne õpetajaile.

Eestis töötab ametlikkude andmete järele üle 3500 õpetaja. Viimasel kongressil saadud teadete järele on Õpetajate Keskliidul umbes 2500 liiget. Tema ümber koondunud organisatsioonide arv peaks ulatama üle 50. Keskliidu häälekanaja „Kasvatuse“ toimetusele ei ole senni ükski organisatsioon enese jooksvast tegevusest teateid saatnud. Esimises neljas „Kasvatuse“ numbris on kaastöölisena ainult 5 tegevat õpetajat sõna võtnud. Oktoobri kuu lõpul oli „Kasvatusel“ 366 tellijat. Missugused väljavaated avanevad siit meie õpetajaskonna ja „Kasvatuse“ suhtes?

J. P.

Toimetusele saadetud kirjandus.

ELISE KEVEND, Ilulugemine, Tallinnas, 1919., lhk. 126, hind? KARL PETERSON, Eesti rahvalaulude antoloogia, Tallinnas, 1918., lhk. 126, hind? — mõlemad Eestim. Kooliõp. Vast. Abiandm. seltsi rmtk. kirjastuselt.

M. KAMPMANN, Eesti keele õpeviis, Tallinnas, 1918., lhk. 238, hind 8 marka.

M. KAMPMANN, Eesti kodumaa I, Tallinnas, 1919., lhk. 250, hind 12 marka. — mõlemad G. Pihlaka kirjastuselt.

CHR. RUTOFF, Mässajad, Draama 4j. Tallinnas, lhk. 108, aasta? hind?

G. E. LUIGA, Eesti-Saksa vahetõlk Baltimaal, Tallinnas, 1919., lhk. 48, hind?

BABO järele, Tubakakasyataja ja -parkija käsiraamat, P. Sinemi ja T. Reimi toimet. Tallinnas, lhk. 80, aasta? hind 6 m. 50 p. — kõik Rahvaülikooli kirjastuselt.

JOH. RAAVIK, Õigekeelsuslik grammatika I, Mitmuse partitiiv. Tartus, 1919, Istandiku kirj. lhk. 16, hind 2 m. 50 p. — A. Keisermanni rmtk. (pealadu) Tallinnas.

Vaba Sõna № 4. Tallinna Õp. Noorsoo Keskliidu toim.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI

K A S V A T U S

AMETLIK OSA.

1. aastakäik.

November 1919.

4. vihk.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Koolivalitsustele.

Mõned keskkoolid on pööranud Ministeeriumi poole küsimisega, kas on lubatav keskkoolide vanemais klassides õpilasi võõras keeles õpetada, kui emakeele oskajaid õpetajaid saada ei ole.

Ajutise Valitsuse 2. detsembri 1918. a. määruste järgi „tunnistatakse õpilaste emakeel õppekeeleks kõikides Eesti Vabariigi piirides asuvas koolides ning võetakse viibimata tarvitusele.“

Seaduses on kategooriline vastus antud. Tuleb emakeelse õpetamise teostamiseks kõik teed ära kasutada. Ei oleks vististe keskkooli vanemais klassides emakeele oskajaist puudus, kui mitte õpetajad, kes seal õpetada võiksid, keskkooli alamais klassides ja algkoolides ei õpetaks. Ülikooli juures korraldatud kursused pidid andma keskkooli vanemaile klassidele hulga uusi õppejõude. Sellepärast tuleb koolivalitsustel, kelle ringkonnas on puudus emakeele oskajaist vanemate klasside õpetajaist, sarnastele õpetajaile, kui nad töötavad alamais klassides või algkoolides, ettepanekud teha, et nad keskkooli vanemaisse klassidesse üle läheksid. Kuigi üleminek õppetöö keskel soovitav ei ole, on siiski otstarbekohasem õppetöö ajal õpetajaid vahetada, kui emakeelset õpetust teostamata jätta. Keskkooli vanemate klasside emakeele oskajate õpetajate puudus tuli ilmsiks ka just õppetöö ajal, kuna arvata oli, et puudus kõrvaldatakse ülikooli kursustest osavõtjate ja sõjateenistusest vabastatud õpetajate läbi. Kui mõne koolivalitsuse ringkonnas sellegi peale vaatamata keskkoolide ülemad klassid ilma õpetajateta jäävad, siis tuleks sellest kohe Ministeeriumile teatada, kes neile õpetajad katsub leida ja nüüd kohe sellekohase üleskutse avaldab. Nende kohtade õpetajaile, kuhu sõjaliste olude tõttu raske olnud õpetajaid saada, on Haridusministeerium otsustanud õpetajate palga määruuse §§ 7 ja 12 põhjal iseäralist elukalliduse lisa määrata.

Kui kõigi abinõude peale vaatamata mõnes kohas ei leidu keskkooli vanemaile klassidele tarvilist arvu emakeelt oskavaid õpetajaid, siis võiks ajutiselt võõras keeles õpetamist lubada, ainult järgmistel tingimistel:

1. Õpetajate ametisse registreerimise juures, kes õpilaste emakeeles õpetada ei või, igal üksikul juhtumisel järel küsida Ministeeriumi nõusolekut, selle juures teatades, missuguses klassis ja missuguseid aineid registreeritav õpetama hakkaks ja missugune on tema haridus.
2. Sarnaseid õpetajaid võib ametisse registreerida ainult ajutisteks, selle ajani, kunni leidub õpetaja, kes õpilaste emakeeles õpetada võib.

3. Koolivalitsustel ja koolidel enestel tuleb energilisi samme astuda, et kõige lähemal ajal leitaks õpetajad, kes õpilaste emakeeles õpetada võiksid.

4. Võõras keeles õpetajaid ei tohi ühele keskkoolile üle kahe võtta.

5. Võõras keeles õpetamist — peale keelte õpetamise — võib lubada ainult Vene keeles, kui õpilastele kõige enam tuntud võõras keeles.

6. Võõras keeles ei või õpetada aineid, mille juures keeleline külg tähtsat osa etendab.

7. Võõras keeles õpetada võib ainult ülemais klassides, aga võimalikult mitte lõpuklassis. Kui seda siiski tuleb teha häda sunnil — iseäranis, kui tuleb õpetada keeleliselt tähtsaid aineid, — siis tuleb keyadel kooli lõpul võimaldada aine kordamine emakeeles.

Ülemalolevast teatades palub Haridusministeerium kõik võimalused ära kasutada, et Teie ringkonnas kõikides koolides emakeelne õpetus täiel määral teostataks.

Tallinnas, 15. okt. 1919. Nr. 2906.

Haridusminister: J. Kartau.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Koolivalitsustele.

Haridusnõukogu otsuse põhjal teatab Osakond, et pärast 15. okt. ei tule koolikohustusliste laste koolist puudumise korral vabandavaks põhjuseks lugeda hilist teadasaamist koolikohustuse laiendamise määruse maksmapanemisest.

Sellest tuleb teatada asutustele, kes koolikohustuse täitmise järele valyama peavad.

18. X. 19. Nr. 2934.

Kooliosakonna juhataja eest: J. Hellat.

Sekretäär: P. Madisson.

Koolivalitsustele,

Tartu ülikoolile, õpetajate seminaaridele, merekoolidele, Tallinna Tehnika Seltsi tehnikumile ja Tartu Nais-ühingu käsitöökoolile.

Haridusministeerium kavatseb tulevikus siseriigis mitte saadaval olevaid õppeabinõusid koolidele muretseda ja palub Teid kõige kiiremas korras selgusele jõuda, missuguseid õppeabinõusid Teile alluvad koolid vajavad ja nende nimestiku Ministeeriumile kõige ligemal ajal ära saata tarviliste sammude tegemiseks nende muretsemise suhtes.

9. X. 19. Nr. 5943.

Haridusminister: J. Kartau.

Majandusosakonna juhataja eest: E. Martinson.

Harju maakonnakoolivalitsusele.

Ärakirjad teistele koolivalitsustele.

Teie kirja peale 29. sept. s. a. № 1391 teatab osakond, et vallakoolivanema kohusid täitval õpetajal õppetöö katkestamine koolis vallakoolivalitsuse tööde pärast mitte lubatav ei ole, väljaarvatud möödapeasemata juhtumised, millest õpetaja igakord kohalikule maakonna koolivalitsusele peab teatama.

Tähendatud asutus on kohustatud selle järele valvama, et koolitöö katkestamine sarnastel põhjustel mitte harilikuks nähtuseks ei saaks.

Tallinnas, 9. oktoobril 1919. a. № 2824.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Kaubandusteaduse eriainete õpetaja kutse eksamite korraldus ja programmid.

I.

Katsekommisjon asub Tallinnas ja Tartus.

II.

Kommisjoni ülesannete hulka käivad: a) eksamilelaskmine; b) eksamineerimine; c) katse tagajärgede hindamine.

III.

Eksamile lastakse mõlemast soost isikud, mitte alla 20 aasta, kellel kõrgem ehk keskkooli haridus.

Märkus: Raamatupidamise ja kaubanduse kirjavahetuse eksamile lastakse ka isikuid, kelle haridus ülemal tähendatust madalam, kui neil on pedagoogilise tegevuse kohta või teenistuse kohta kaubandus-tööstuse asutustes tunnistused, mis tõendavad, et nad ainega tegelikult tuttavad.

Niisugusele isikule väljaantav tunnistus annab temale õiguse õpetada tema poolt valitud ainet (raamatupidamine, kaubanduse kirjavahetus) kaubanduskoolides ja klassides, mis vastavad Vene seaduses ettenähtud kaubandus koolidele ja klassidele торговые школы и классы.

IV.

Kutsetunnistus antakse välja, kui eksamitegija enne ehk pärast eksamitegemist aasta aega valitud õppeaines on praktiseerinud.

V.

Iga eksamitegijat katsutakse tema poolt valitud peaõppeaines ja vastavates (kõrvalistes) abiõppeainetes.

Peaõppeaine.

1. Raamatupidamine.
2. Kaubanduse kirjavahetus.
3. Kaubanduse rehkendus.
4. Kauplemissaadus (kommertsia).
5. Kaubanduse maadeteadus.
6. Kaubatundmine.
7. Majanduseteadus.

Abiõppeained.

- 1) Kaubanduse rehkendus, 2) seadusetundm., 3) majandusteadus, 4) kaubanduse kirjavahetus.
- 1) Raamatupidamine, 2) kaubandusrehkendus, 3) seadusetundm.
- 1) Raamatupidamine, 2) kommertsia.
- 1) Raamatupidamine, 2) majandusteadus, 3) seadusetundm.
- 1) Üleüldine maadeteadus, 2) Statistika, 3) Majandusteadus.
- 1) Füüsika, 2) keemia, 3) loodusteadus, 4) kaubandusrehkendus.
- 1) Seaduseteadus, 2) statistika.

VI.

Pea asjades katsutakse: 2) kirjalikult ja suusõnal, 2) tunniandmises ja metoodikas, 3) aruandmises aastase praktika kohta, 4) õpiramatute tundmises.

VII.

Abiõppeainetes katsutakse ainult suusõnaliselt, peale kaubanduse kirjajahetuse, milles kirjalik eksam on.

VIII.

Vabastatakse eksamitest pea- ja abi õppeainetes, kui eksamitegijal vastavas asjas kõrgem haridus juba olemas on ja kõigist eksamitest abiõppeainetes, kui eksamitegija kaubanduse keskkooli kursuse hästi lõpetanud.

Tallinnas, 2. okt. 1919 № 4500.

Haridusministeeriumi kutsehariduse osakonna juhataja: J. Kiivet.

Asjaajaja: M. Alev.

Tartu maakonnakoolivalitsusele.

Ärakiirjad teistele koolivalitsustele.

Teie 6. septembri s. a. № 1078 kirjale vastuseks ja üleüldiseks korralduseks küsitud asjas teatab Osakond:

1. Palga saab õpetaja ametisolemise aja eest.
2. Ametis olemise aja algus loetakse kuupäevast (incl.), millest arvates koolivalitsus õpetaja ametisse registreerinud, ametisolemise aja lõpp — kuupäevast, millest arvates koolivalitsus õpetaja ametist vabastanud.
3. Ametisse registreerida ei või õpetajat varemast ajast arvates, kui tema ametisse valimise päevast, kui ka ajast, millest arvates teda endisest kohast ametist on vabastatud.

T ä h e n d u s I: Registreerival asutusel tuleb silmas pidada, et koht, mille peale õpetaja registreeritakse, vaba oleks vähemalt sellest kuupäevast, millest arvates õpetaja selle koha peale registreeritakse.

T ä h e n d u s II: Õpetaja valimisest teatades võib valiv asutus registreerivale ettepaneku teha, mis ajast arvates õpetajat ametisse registreerida soovitav on.

4. Õpetaja ametisse registreerimisest ja ametist vabastamisest teatatakse valivale asutusele ja õpetajale, ametisse registreerimisest ka õpetaja endise koha koolivalitsusele.

5. Õppejõududel, kes on ametis ainult kunni õppeaasta lõpuni — kas seaduse põhjal või vabal kokkuleppel — on õigus palka saada ametis olemise aja eest kunni 30. juunini (incl.), kui selle kohta ei ole maksev eri määrus või leping.

Tallinnas, 15. septembril 1919. a. № 2689.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Tartu maakonnakoolivalitsusele.

Ärakiirjad teistele koolivalitsustele.

Teie kirja peale 2. augustist s. a. Nr. 768 teatab Osakond:

Kui osa kooliruumisid valla poolt välja on renditud ja see koolivõrgu

laiendamise juures ülepeasemata takistusi sünnitab ja rentnik kokkuleppe teel ruumidest ei lahku, — siis võib nõuda, et vald koolile mujalt kõlbulikud ruumid muretseks. Ei ole aga vallal neid anda, siis tuleb Ministeeriumi kaudu Vabariigi valitsuse poolt 8. juulil 1919. a. vastuvõetud ja R. T. 16. juulil ilmunud rekvireerimise ja kahjude hindamise kohta käiva täiendava määruse § 1 põhjal rentnikkudele tarvitamiseks antud ruumid rekvireerida, kui mujalt ei ole võimalik sündsamaid ruume kooli tarvis rekvireerida.

Tallinnas, 30. septembril 1919. a. Nr. 2823.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Koolivalitsustele.

Astutava Kogu poolt 28. aug. s. a. vastuvõetud õpetajate palga kohta käiva määruse § 3 p. e. märkus 2. põhjal võib Haridusministeerium üksikuid õpetajaid, nende pedagoogilist või teaduslikku tegevust või kunstivõimeid silmas pidades, arvata kõrgemasse järku, kui neid tähendatud määruse põhjal arvata tuleks.

Selles märkuses tähendatud õpetajate kõrgemale astmele tõstmise kohta on Ministeeriumi poolt järgmine kord tarvilikuks tunnistatud:

1) Ettepaneku Ministeeriumile õpetaja kõrgemasse liiki tõstmise asjus teeb kohaline maakonna- või linnakoolivalitsus, juure lisades peale oma põhjenduse ja tunnistuse hariduse kohta:

- a) koolinõuniku arvamise,
- a) kohaliku maakonna ehk linnaõpetajate liidu juhatuse soovitusel,
- d) mõne autoriteetlase teaduslase, pedagoogilise või kunstiasutuse arvamist.

2) Otsuse teeb Haridusministeeriumi nõukogu.

3) Päevast, millal küsimus nõukogus arutusele tuleb, teatatakse koolivalitsusele ja ka kohalise õpetajate liidu eestseisusele, et nad — soovi korral — nõukogus oma esitaja läbi suusõnalisi põhjendusi ette kanda võiksid.

4) Nõukogu otsusest teatakse koolivalitsusele, kes korralduse teeb, et palgamaksimine kõrgema järgu normi järele otsusetegemisele järgneva kuu esimesest päevast algaks.

Tallinnas, 30. septembril 1919. a. Nr. 2815.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Koolivalitsustele.

Koolide huvide seisukohalt peaks õpetajate koha pealt lahkumine sündima suvisel kooli vaheajal ja aegsasti enne sügise õppetöö algust. Viimasel ajal on aga saanud igapäevaseks nähtuseks, et õpetajad õppetöö ajal koha pealt lahkuvad. Sellega panevad nad koolid ja koolide ülevalpidajad väljapeasemata seisukorda.

Maksvate seaduste põhjal ei ole õpetajad ja kooli ülevalpidajad mitte vaba kokkuleppe vahekorras, mille juures mõlemad pooled ühe kuu etteütlemisel võiks lepingust loobuda. Kooli ülevalpidaja ei saa täieõiguslist õpetajat — kui ta mingit süüdi teinud pole — ilma tema nõusolekuta mitte lahti lasta, ei kuu, ei kahe ega ka mitme kuu etteütlemisel. Õpe-

tajat kaitseb seadus täiesti. Teda tagandada saab ainult süütegude eest ja kõige ülema koolivalitsusliku võimu — Haridusministeeriumi — otsuse põhjal. Õpetajad lahkuvad aga koha pealt — sagedasti ilma paari nädalatki ette teatamata. Nii ei ole ühel poolel — kooli ülevalpidajal või koolivalitsusel — õigust ühe kuu etteütlemlisel õpetajat ametist lahti lasta, siis ei ole ka teisel poolel — õpetajal — õigust ühe kuu etteütlemlisel oma ametit maha panna, nagu see vaba kokkuleppel sünniks. Kui õpetajad seda siiski on teinud, siis mitte seaduslist korda tähele pannes.

Sarnase väärnähtuse kõrvaldamiseks korraldab Ministeerium:

1) Õpiaja kestvusel koha pealt lahkuda võib õpetaja ainult väga mõjuvaid põhjustel linna- või maakonnakoolivalitsuse loaga.

Täheendus: Õpiaja hulka tulevad selles suhtes arvata ka pühade vaheajad.

2) Õpetaja ametisse registreerimisel tuleb registreerival asutusel koolivalitsuselt, kelle ringkonnas registreeritav enne õpetaja ametis oli, selle kohta teateid nõuda, et registreerimiseks tema poolt seaduslisi takistusi ei ole.

Täheendus: Rutulsuse mõttes on soovitatav, et sellekohased teated antaks registreerivale asutusele ühes teiste registreerimisel nõutavate dokumentidega.

3) Käesoleva korralduse järele tuleb kindlasti käia 1. novembrist s. a. algades.

Tallinnas, 7. oktoobril 1919 a. № 2855.

Haridusminister: J. Kartau.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Haridusministeeriumi otsused.

Koolivalitsustele.

Haridusnõukogu sellekohase otsuse põhjal korraldab Osakond: Kõrgemate algkoolide lõpetajad tulevad keskkoolide 5. klassi vastu võtta tingimisega, et nad aasta jooksul puuduvais keeltes eksamid ära teeksid.

Tallinnas, 16. oktoobril 1919. a. Nr. 2918.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Narva linnakoolivalitsusele, ärakiri teistele koolivalitsustele.

Teie kirja peale 16. okt. s. a. nr. 867, teatab Osakond, et Haridusnõukogu sellekohase otsuse järele maksuta õpetuse andmine kõrgemate algkoolide 5, 6. ja 7. klassis koolide ülevalpidajaile mitte sunduslik ei ole.

Tallinnas, 21. oktoobril 1919. Nr. 2928.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Teadaanded ja üleskutsed.

Koolivalitsustele.

Osakond palub Teid kiireskorras saata teateid nende õpetajate kohta, kes möödaläinud suvel Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooli õpetajate ettevalmistamise kursustest osa võtsid ja nüüd Teile alluvas õpperingkonnas olevais koolides töötavad. Teadete jaoks tulevad valmistada mainitud õpetajate kohta nimekirjad, kus vastavalt ära tuleb tähendada: missuguses koolis, missuguseid aineid ja mitu tundi keegi neist õpetab.

14. X. 19. Nr. 2905.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Linna- ja maakonnakoolivalitsustele, hariduse seltsidele ja asutustele ning tööliste ametiühingutele.

Haridusministeeriumi Rahvahariduse Osakonna korraldusel peetakse 9. ja 10. nov. s. a, Haridusministeeriumi ruumides (Toompuiestee nr. 3) „rahvahariduse päev“ ära, millest Teid oma esitaja kaudu osavõtma kut sutakse.

P ä e v a k o r d :

1. Rahvahariduse osakonna aruanne sennisest tegevusest ja aruanded kohtadelt.
2. Kõne: „Rahvaharidustöö töörahva keskel, eriti Soomes“. Prof. V. Voionmaa, Helsingist.
3. Kõne: „Rahvaharidustöö Rootsis“. Lektor Olsson, Stockholmist.
4. Kõne: „Rahvaülikool“. R. Rägo.
5. Kõne: „Rahvaraamatukogud“. V. Krabi.
6. Läbirääkimised.

Algus 9/X kell 10 hom.

22. X. 19. Nr. 6303.

Rahvahariduse Osakonna juhataja: E. Asson.

Asjaajaja: L. Martinson.

Üleskutse õpetajaile.

Emakeelne õpetus on olnud Eesti õpetaja ideaaliks. Aastakümneid on ta seda ainult ihaldada tohtinud. Ihaldus on saanud tõeasjaks. Aga palju on ees raskusi emakeelse kooli teostamisel. Suurem neist on õpetajate puudus. Hiljuti on mõned keskkoolid pööranud Ministeeriumi poole küsimisega, kas on lubatav keskkooli vanemais klassides võõras keele's õpetada, kui Eesti keele oskajaid saada ei ole.

Teadagi, et see ei ole seaduse järele lubatav. Aga mis peavad koolid tegema, kui ei ole õpetajaid? Kuidas saada üle raskustest? Keskkoolide õpetajate puudumise katmiseks on Ministeerium ülikooli juures korraldanud sellekohased kursused, mis oleksid pidanud andma keskkoolide vanemaile klassidele hulga uusi õpetajaid. Kui nemand ja kõik teised õpetajad, kes võiks õpetada keskkooli ülemais klassides, neisse üle oleksid läinud keskkooli alamaist klassidest ja algkoolidest, vististi ei oleks õpetajaist puudust olnud. Seda ei ole aga suuremalt jaolt mitte tehtud. Keskkooli vanemate klasside õpetajate kriisise lahendamiseks tuleks seda veel nüüd teha, kuigi õppetöö ajal. Muidugi oleks pidanud seda õppetöö algusel tehtama, aga puudus on just õppetöö käima

hakkamisel teravamal kujul ilmsiks tulnud. Arvata oli, et ülikooli kursustest osavõtjate õpetajate keskkooli vanemaisse klassidesse astumisega kui ka õpetajate sõjaväest vabastamise läbi keskkoolile tarvilisel määral õpetajaid leidub. Lootused ei läinud täide. Kuigi õpetajate ühest kohast teise üleminek õppetöö ajal lubatav ei ole, on ta siiski parem, kui emakeelset õpetust teostamata jätta. Teadagi, et üleminek tohib sündida ainult sel määral, kui võrd ta emakeelse õpetuse teostamiseks hädapärast tarvilik on ja selle tingimisega, et koolile, kust õpetaja lahkub, uus õpetaja asemele võetaks. Emakeelse õpetuse teostamist tähtsaks lugedes, pöörab Haridusministeerium kõikide õpetajate poole, kes keskkooli ülemais klassides õpilaste emakeeles õpetada võiksid, seda aga praegu mitte ei tee, üleskutsega, et nad Ministeeriumile teataksid oma nõusolekust üle minna õpetajaiks keskkooli vanemaisse klassidesse, või — sellekohase ettepaneku korral mõne koolivalitsuse poolt — neile ära ei ütleks.

Ministeerium loodab, et õpetajad emakeelse kooli teostamise tähtsust hindavad ja ära tunnevad, kui suure vastutuse aeg meie riigis kõigi haridustegelaste peale paneb. Riik on keskkooli õpetajate muretsemiseks kulu kannud. Ta ootab, et kodanikud, kelle heaks kulu kantud, täidaksid oma kodaniku kohust.

Tallinnas, 15. oktoobril 1919. a. Nr. 2907.

Haridusminister: J. Karta u.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Kõikidele koolivalitsustele.

Haridusministeeriumi Majandusosakond saadab Põllutööministeeriumi Metsade Peavalitsuse ringkirja 19. sept. 1919. a. nr. 9729 all:

„Metsaseaduse § 253 alusel oli Metsade Peavalitsusel Põllutööministri poolt kindlaks määratud normide järele õigus antud valla ja teiste nimetustega algkoolidele maal hinnata riigi metsa lubada: 1) kasvavat metsa koolimajade ehitamiseks ja parandamiseks ja 2) metsa ründeid ja jalal-kuivanuid ja vigastatud puid — kütteks.

Selle seaduse punkti mõiste järele, mis metsaandmist mitte otse kohustavaks riigi metsavalitsusele ei tee, on siiski igal pool, kus võimalik, koolidele puid antud, kuid praktilistest nähtustest võis järeldada, et tarvitajad tasuta saadud metsamaterjaali väärtust mitte igakord küllalt tema kõrguselt ei hinnanud ja sellega, kui ilma rahata saadud asjaga, ümber käisid. Sagedasti oli juhtumisi, mil raudtee ligidalt, kus puud kallid, tuli neid hinnata anda, ja sinna koolimaja juure vedada, kus puud kauguse tõttu palju odavamad olid, aga riigi metsa ligidal ei olnud. Nüüd, mil riik koolide ülevalvidamise kulud oma kanda võtab ja ka riigimetsa proportsionaalselt valla ja maakonna valitsuste väljaminekuteks summasid maksab, ei ole kohane sellel arvil metsa sissetulekuid vähendada ja mõnel juhtumisel selle läbi ka asjata riigi väljaminekuid tõsta.

Selle juures tähele pannes, et mõned koolid, mis riigi metsa ligidal asuvad, hinnata metsa materjaali saamise eesõigust kasuga tarvitada võivad, kuna suurem osa nendest, kus riigi metsa saadaval ei ole, kõik tarvitamineva ehitusmaterjaali ja küttepuud, kas era metsadest, ehk metsakauplejatelt ostma peavad, arwab Põllutööministeerium otstarbekohase olevat edaspidiseks koolidele hinnata metsa andmist ära lõpetada ja palub sellest koolivalitsustele teatada.

Selle peale vaatamata katsub Põllutööministeerium koolivalitsustele, niipalju kui võimalik, metsa materjalidega varustamise asjas vastu tulla“.

Tallinnas, 6. oktoobril 1919. a. Nr. 5795.

Haridusministeeriumi Majandusosakonna juhataja: T. Grünberg.
Asjaajaja: K. Rumma.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Eesti Õpetajate Keskliidu häälekandja
ilmub kaks korda kuus.

Toimetus: Hans Roos, peatoimetaja,
J. Annusson, Dr. A. Lüüs, J. Piiskar, V. Raam,
J. Rumma, R. Rägo.

Kaastöolisteks on kõik Eesti õpetajad, kooli-
arstid ja haridustegelased.

Väljaandja Eesti Õpetajate Keskliit.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid
Eestis, Tallinnas „Kasvatuse“ toimetus,
Kloostri tän. nr. 16, poeglaste gümnaasium
kella 2—5 p. l. Tellimise hind mk. 18. — veerandaastas, 1. augustist kuni aasta lõpuni 30 m.

Üksik number mk. 3.50.

ooooo

Et „Kasvatusele“ üle maa lugejaid on, siis
leiavad

kuulutused

kõige otstarbekohasema paiga „Kasvatuse“, iseäranis kuulutused kooli alalt: õpetajate otsimised, koolitarviduste pakkumised jne. Adress: Tallinn, „Kasvatus“, Kloostri tän. nr. 38.

Eesti Õpetajate Keskliidu juhatus.